O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№
Majburiy bepul nusxa

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • www.uzas.uz • 2010-yil, 3-dekabr • № 49 (4084)

8 декабр — Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинган кун

ТАРАҚҚИЁТНИНГ ЯНГИ МАРРАЛАРИ

Мана, декабр ойи бошланиб, мустақиллик тарихимизга яна бир ёрқин саҳифа бўлиб кирадиган 2010 йил ҳам якунига етиб бормоқда. Эътиборли томони шундаки, биз учун нафақат 2010 йил, балки тинимсиз яратиш ва бунёдкорлик билан ўтган, Ватанимиз тарихида том маънода алоҳида бир давр бўлиб қоладиган XXI асрнинг дастлабки ўн йиллиги ҳам поёнига етмоқда.

Бу даврнинг устувор жиҳатлари ҳақида сўз борганда, беихтиёр Президентимиз Ислом Каримовнинг шу йил 12 ноябр куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисида сўзлаган маърузасини тилга олишимиз табиийдир. Чунки жуда кенг қамровли, дастурий аҳамиятга молик ушбу маърузада давлатимизнинг кейинги қарийб 20 йиллик босиб ўтган йўли, жумладан, сўнгги ўн йиллик давр ҳам тарихий, ҳам ижтимоий-сиёсий жиҳатдан чуқур таҳлил этилди. Шу билан бирга, мамлакатимизни модернизация қилиш, ислоҳотларимизни чуқурлаштириш, биз барпо этаётган ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамияти асосларини янада мустаҳкамлаш бўйича кенг кўламли амалий таклиф ва хулосалар, ғоялар илгари сурилди.

Авваламбор, маърузанинг юксак бунёдкорлик руҳи, Ўзбекистонимизни дунёдаги ривожланган давлатлар қаторида кўриш орзуси билан суғорилган мазмуни бутун халқимиз қатори биз – ижод аҳлини ҳам ғоятда тўлқинлантириб юборди.

Эл-юртимиз келажаги, Ватанимиз истиқболига дахлдор бўлган энг эзгу орзу-интилишлар, олдимизда турган ўта долзарб вазифалар ҳақида давлатимиз раҳбарининг куюниб айтган фикрлари қалби шу муқаддас заминга фарзандлик ҳисси билан тўлган, ўзини унинг ҳақиқий фуқароси деб биладиган ҳар қандай инсонни бепарво қолдирмайди. Айниқса, бизнинг шундай буюк ўзгаришлар даврида яшаётганимиздан, бу жараёнларнинг иштирокчиси бўлаётганимиздан кўксимиз ғурур-ифтихорга тўлмоқда. Айни пайтда фуқаролик масъулияти, она халқимиз олдидаги қарздорлик туйғусини ҳам юрак-юрагимиздан ўтказмоқдамиз.

Албатта, салкам йигирма йиллик давр осонлик билан ўтгани йўқ. Бу йиллар тинимсиз курашлар, қувонч ва изтироблар, баъзан ҳатто оғир йўқотишлар билан ўтди. Юртимиз раҳбарининг ҳар қандай вазиятда ҳам ўз халқининг тинчлиги, бугунги ва эртанги саодатини ўйлаб, жасорат ва фидойилик кўрсатиб амалга оширган изчил ва қатъий ислоҳотлари туфайли биз бугун улкан натижаларга эришмоқдамиз. Биргина мисол: бордию бундан 19 йил олдин вақти келиб Ўзбекистонимизнинг икки палатали парламенти бўлади, деса, бу гапга биров ишонармиди?

Маълумки, ҳаёт, инсон учун умид ва ишонч рамзи бўлган янги кун мусаффо тонгдан бошланади. Демак, тириклик уйғоқликдан бошланади. Ҳаёт ҳамма замонларда ҳам уйғоқ ва ҳушёр одамларни хуш кўради. Шу маънода, давлатимиз раҳбарининг барчамизни эришилган натижаларга маҳлиё бўлмасдан, келажакни ўйлаб, маррани янада баландроқ олиб яшашга даъват этаётгани бутун халқимиз қатори биз — адабиёт аҳлини ҳам янада фаол бўлишга, диёримиздаги ҳар бир ўзгариш замиридаги меҳнат ва ҳаракатни чуқур ҳис қилиб, шу асосда мазмунли, бадиий юксак асарлар яратишга ундайди.

Бугунги шиддатли тараққиёт дунёсида фақат олдинга интилиб, ўзининг бор куч ва салоҳиятини намоён этиб, ўз келажагини ўз қўли билан барпо этадиган халқ, миллатгина муродга етади. Менинг назаримда, Президентимиз маърузасида қизил ип бўлиб ўтадиган асосий ғоялардан бири шундан иборат.

Таъкидлаш жоизки, маърузада келажак ҳаётимизга, фуқаролик жамияти пойдеворини мустаҳкамлашга алоқадор биронта масала эътибордан четда қолмаган. Уларнинг барчасини ҳал этиш йўллари ва воситалари аниқ кўрсатиб берилган. Жумладан, давлат ҳокимияти ва бошқарувини демократлаштириш масаласи ҳам алоҳида устувор вазифа сифатида таҳлил этилган. Мамлакатимизда жамият ҳаётини демократлаштиришга эришиш учун нафақат Олий Мажлис депутатлари, сенаторлар, айни пайтда маҳаллий кенгашлар депутатларининг фаоллиги, улар тимсолида бутун жамиятимиз аъзолари, юртимиз аҳолисининг сиёсий-ҳуқуқий маданияти ва ижтимоий онг даражаси ўсиб бориши муҳим ўрин тутиши алоҳида таъкидланган.

Маълумки, халқнинг маънавий юксалишида ижтимоий тафаккурнинг бошқа шакллари қатори бадиий адабиёт ҳам беқиёс аҳамият касб этади. Эҳтимол, кимгадир бадиий адабиёт фақат кўнгил дунёси, одамларнинг ички оламини ёритадиган, ижтимоий воқеликдан йироқ соҳа бўлиб туюлиши мумкин. Лекин бу мутлақо нотўғри қараш. Аслида, инсон, халқ, миллат ва жамият қандай улуғ орзу-интилишлар билан яшаса, нафас олса, бу масалаларнинг барчаси адабиётга дахлдордир. Негаки, бадиий адабиётнинг асосий тасвир қуроли бўлган тилни она халқимиз асрлар, минг йиллар оша қанча-қанча синов ва машаққатлардан безавол олиб ўтган, биз учун бойитиб, сайқаллаб берган. Бугун биз кичик шеър ёки мақола ёзсак ҳам аввало ана шу тилдан, унинг бебаҳо бойликларидан фойдаланамиз. Шунинг учун ҳам бадиий адабиётни халқ, жамият ҳаётининг кўзгуси, деймиз. Шундай экан, она тилимиз хазинасидан баҳраманд бўладиган бадиий адабиёт, биз яратадиган ҳар бир асар халқимиз бизга берган ана шундай беқиёс бойлик учун миннатдорлик ифодаси бўлиши керак.

Давоми иккинчи саҳифада

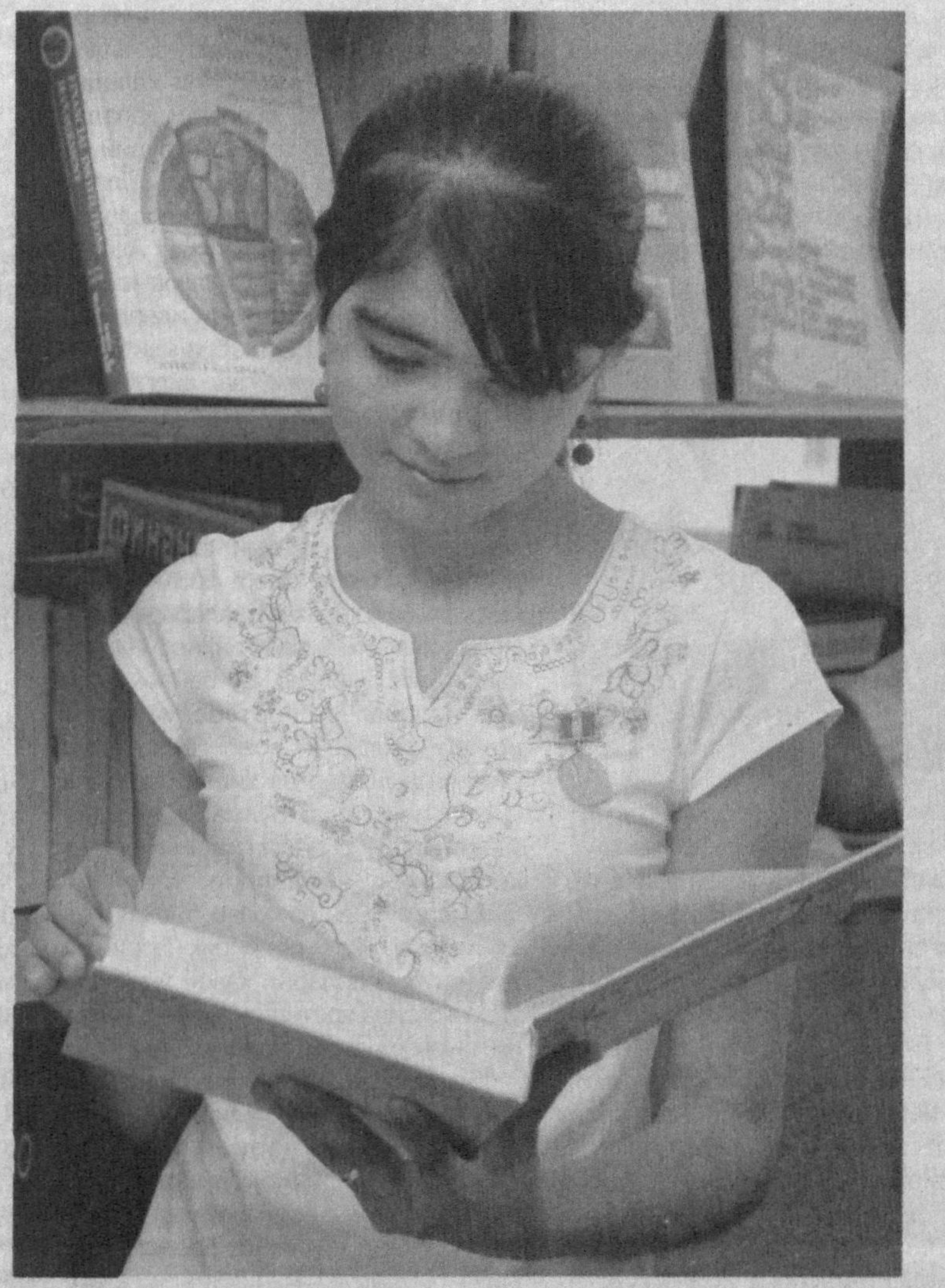

Шеърий лаҳза

Бахтимиз қомуси

Конституция бу — қонун ҳамда бурч,
Бошқарув мезони эрур адолат.
Фуқаролар бўлсин дея бирдам, қурч,
Қудратли жамият берур кафолат.

Давлат барпо этдик, шиоримизда
Соҳибқирон сўзи "Рости — русти" бор.
Инсон қадри азиз диёримизда,
Фаровон ҳаётда қонун устувор.

Давлат паноҳида, Ҳақ соясида
Инсон иродаси, қадди букилмас.
Конституция ҳимоясида
Бировнинг бир тола сочи тўкилмас.

Халқ учун қонунлар битилган зарҳал —
Ўқиш, ишлаш, озод яшаш ҳуқуқи...
Давлат тақдирини халқ этади ҳал,
Юракда ҳуррият руҳи, шукуҳи.

Мамлакат бадавлат, раият омон,
Замин саховатли, осмон беғубор.
Буюк келажакни кўзлаган карвон,
Чўққилар чорлайди юксак, пурвиқор.

Рустам МУСУРМОН

Фуқаролар Ўзбекистон халқининг тарихий, маънавий ва маданий меросини авайлаб асрашга мажбурдирлар. Маданият ёдгорликлари давлат муҳофазасидадир.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 49-моддаси.

Ёзувчилар уюшмаси йўлланмаси билан

Яқинда биз — бир гуруҳ ижодкорлар Қорақалпоғистон овул ва шаҳарларида меҳнаткашлар, маҳалла фаоллари, лицей-коллеж ўқувчилари ва талабалар, ижодкорлар ҳузурида бўлдик. Сафар баҳонасида ўзидан тарих тароватини таратиб турган қадимий ёдгорликларни ҳам зиёрат қилдик. Сирларга тўла Чилпиқ обидаси, Жампиқ қалъа деворларидан кўз узолмай, тарих садоларини қалбимизда теран ҳис этдик.

Биз мозий воқеалари билан шу қадар яқин, шу қадар юзма-юз келиб турар эдикки, бундай лаҳзаларда тарихга дахлдорлик туйғусини туюшнинг ўзи одамга фавқулодда руҳ, шукуҳ бағишлашига яна бир бор амин бўлдик.

Эртаклардаги шундай лавҳалар ёдимизда қолган: узоққа отланган карвон саҳрода борар экан, сувсизликдан танг аҳволга тушар, қуёшнинг аёвсиз жимир-жимирида олисларда боғлар, шаҳарлар, отилиб ётган булоқлар кўзга чалинар, яқинлашиб борганда эса уларнинг сароб экани маълум бўларди.

Саҳро бағрида қад кўтарган Қўнғирот сода заводи, улкан корхонанинг Элобод деб номланган шаҳарчаси ҳам узоқдан худди эртакмисол бўлиб кўринади. Лекин бу сароб эмас, ҳақиқат! Равон кўчалар, турар жойлар кишида ҳавас уйғотади. Катта шаҳарларникидан қолишмайдиган ҳашаматли спорт саройи, болалар боғчаси, мактаб, кимё-технология коллежи бинолари савлат тўкиб турибди. Том маънодаги замонавий шаҳар!

ҚОРАҚАЛПОҚ ДИЁРИДАГИ БУНЁДКОРЛИКЛАР

Нафақат бой тарихий ўтмиши, балки бугунги кун руҳи билан яшаётган меҳнат аҳли эришган зафарлар ҳам кишига илҳом ва ишонч бағишлайди. Шу ўринда қорақалпоқ диёрида зироатчилик соҳасида олиб борилаётган ишлар хусусида тўхталсак. Оролбўйи меҳнаткашлари бу йил давлатга тўқсон минг тоннага яқин дон, икки юз минг тоннага яқин пахта топширдилар. Амударё, Чимбой, Кегейли, Қанғликўл, Элликқалъа туманлари, айниқса, катта хирмон уйди. "Юсуф хўжа", "Амирхон", "Ўрозбоев Улуғбек", "Турсунбоева Умида", "Генжебек", "Ак телпек", "Худойбергенова Гулдана", "Нурий" фермер хўжаликлари ҳар гектарнинг ўртача ҳосилдорлигини 35-40 центнердан оширдилар.

Пахта сотиш бўйича шартномавий режаларни бажарган хўжаликларга эндиликда қўшимча топширилган пахта хомашёсини қайта ишлаш натижасида олинадиган чигитдан ишлаб чиқиладиган маҳсулотлар ажратиб бериладиган бўлди. Давлат томонидан кўрсатилаётган ғамхўрликлар ижтимоий турмушнинг барча соҳаларида қўл келмоқда.

* * *

Мамлакатимизнинг энг шимолий нуқтасида қад тиклаган корхона ўз куч-қудратини намоён этиб турибди. Завод аҳли қўлга киритаётган ютуқлар салмоқли. Истиқлолимиз неъматларидан бири бўлган Қўнғирот сода заводи Марказий Осиёда ягона ҳисобланган корхонанинг довруғи йил сайин ошиб бормоқда.

Давоми иккинчи саҳифада

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Халқаро ногиронлар кунига бағишлаб Тошкент шаҳридаги махсус ногирон болалар мактаблари тарбияланувчилари учун "Зеб ичра зийнат" санъат марказида маданий-оммавий хайрия тадбири ўтказилди. Маданият ва спорт ишлари вазирлигининг Халқ ижодиёти ҳамда ахборот маркази, "Ғунча", "Гулхан" журналлари ва "Тонг юлдузи" газетаси ҳамкорлигида ташкил этилган бу тадбирда Тошкент шаҳридаги маданият муассасалари бадиий ҳаваскорлик жамоалари ва ижрочи ёшлар концерт берди.

Сарвиноз ЙЎЛДОШЕВА

ХАЛҚИМИЗ ТАРИХИНИНГ ШОҲ БАЙТИ

Президентимиз Ислом Каримов «Юксак маънавият — енгилмас куч» китобида «Алпомиш» достони миллатимиз ўзлигини намоён этадиган, авлодлардан авлодларга ўтиб келаётган қаҳрамонлик қўшиғи сифатида халқимизнинг бебаҳо маънавий дурдоналаридан бири эканини таъкидлайди: «Агарки, халқимизнинг қадимий ва шонли тарихи туганмас бир достон бўлса, «Алпомиш» ана шу достоннинг шоҳ байтидир».Мустақиллик йилларида «Алпомиш» достони ҳам халқимиз тафаккурининг бебаҳо намунаси сифатида эъзоз топмоқда. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг жорий йил 7 октябрда қабул қилинган "2010 — 2020 йилларда номоддий маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш, асраш, тарғиб қилиш ва улардан фойдаланиш Давлат дастурини тасдиқлаш тўғрисида"ги қарорида ҳам «Алпомиш» достонини фундаментал илмий тадқиқ этиш ишларини янада кучайтириш, унинг кенг тарқалган турли вариантларини солиштириш асосида достоннинг умумбашарий маънавият билан муштараклигини намоён этиш алоҳида белгиланган.

Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги — ЎзА мухбири "Алпомиш" достонининг миллий ва умумбашарий маънавиятда тутган ўрни, аҳамияти ҳамда бугун алпомишшунослик йўналишида амалга оширилаётган тадқиқотлар кўлами ҳақида Ўзбекистон Фанлар академияси Тил ва адабиёт институтининг фолклоршунослик бўлими катта илмий ходими, филология фанлари номзоди Шомирза ТУРДИМОВ билан суҳбатлашди.

— Мустақиллик йилларида Президентимиз Ислом Каримов раҳнамолигида миллий ўзликни англаш, маънавиятни юксалтириш йўлида улкан ишлар амалга оширилмоқда, — дейди Ш.Турдимов. — Бу жараёнда Ватанимиздаги маънавий мерос, маданий бойликлар, тарихий ёдгорликларни тиклаш, халқимизнинг жаҳон тамаддунида тутган ўрни ва аҳамиятини намоён этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ана шундай эзгу ишлар силсиласида ўзбек халқ оғзаки ижодининг ноёб дурдонаси — "Алпомиш" достони ҳам инсон ва табиат уйғунлиги, умид ва ишонч фалсафаси, ор-номус, ватанпарварлик, бағрикенглик, матонат ва садоқат қўшиғи сифатида ўзининг янги ҳаётини бошлади. Зотан, "Алпомиш" нафақат халқимизнинг, балки бутун инсониятнинг маънавий меросидир. Бадиият ва эпик тафаккур қонуниятларидан бохабар инсон борки, бу асарнинг дунё тамаддуни ҳамда инсон тасаввур ва тафаккуридаги ноёб бадиий-эстетик ҳодиса эканини тан олади.

"Алпомиш" туб мағзидаги улкан ҳикматнинг ўзаги алпнинг қуйма сифатларида тимсолий ифодаланган: Алпомиш — ўтда ёнмайди, сувда чўкмайди, қиличда чопилмайди. Ўт — осмон олами, сув — ер ости, қилич — ер юзи дунёлари қуввати рамзи эканини инобатга оладиган бўлсак, алп борлиғи ушбу уч ўлчам кучлари қуввати билан камолга етган баркамол шахсдир.

Алпомишнинг аввалги исми Ҳакимбек экани ҳам бежиз эмас. Чунки "алп" сўзи "ҳаким — донишманд, билга", "миш/мес" сўзи эса "ботир, баҳодир, қаҳрамон" маъноларига эга.

Давоми учинчи саҳифада

АДИБНИ ЁД ЭТИБ

Ёзувчилар уюшмасида Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ ёзувчиси Саид Аҳмад таваллудининг 90 йиллигига бағишланган хотира кечаси бўлиб ўтди.

Анжуманни Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Эркин Воҳидов очиб, Саид Аҳмад Ойбек, Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳордан кейин адабиётимизга кириб келган янги авлод вакилларидан бири эканини, бу авлод ичида адибнинг алоҳида ўрни борлигини таъкидлади. Зеро, инсон қалби эмас, "Темир оқим", "Цемент" куйланган замонда Саид Аҳмаднинг чуқур лиризм билан суғорилган юмори, табассуми ва қаҳқаҳаси ярқ этиб кўзга ташланган эди.

Ёзувчи қатағон йилларининг жабру ситамларини, азобларини ўз бошидан кечирди. Фақат мустақиллик давридагина Саид Аҳмад ижоди чинакам маънода қадр топди. У "Ўзбекистон Қаҳрамони" унвони, "Буюк хизматлари учун", "Дўстлик" орденлари билан мукофотланди. Хотира кечасида Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Абдулла Орипов адиб асарларининг тили, услуби, характери ҳақида сўзлади. Саид Аҳмад юмори Гогол, Азиз Несин каби жаҳон кулгу усталари асарларидан қолишмаслигини айтди.

Адабиётшунос олим ва адиблар Умарали Норматов, Иброҳим Ғафуров, Ўткир Ҳошимов, Анвар Обиджон, Олмос Аҳмедова, Маҳмуд Тоир, Фарида Афрўз, Ашурали Жўраев Саид Аҳмад ҳаёти ва ижоди, романлари ва ҳикояларининг аҳамияти ҳақида сўзлаб, "Борса келмас дарвозаси", "Офтобойим", "Сароб" ҳикояларида машъум тузумнинг жабру зулмлари тасвирланганини, "Кўклам тароналари" ҳикоялар туркуми, "Уфқ", "Жимжитлик" романлари, "Келинлар қўзғолони" комедияси, "Йўқотганларим ва топганларим" хотира китоби адабиётда воқеа бўлганини таъкидладилар. Сўзга чиққанлар Саид Аҳмад ҳаётида рўй берган унутилмас воқеаларни эсладилар. Ўзбекистон халқ артисти Тўти Юсупова адиб драматургияси, унинг "Келинлар қўзғолони" комедияси ҳақида гапирди. "Уфқ" романидан она монологи ва Саида Зуннунова достонидан парча ўқиди.

Нодира Ҳусанхўжаева ота-онаси Саид Аҳмад ва Саида Зуннунованинг ҳамнафас ижодий фаолиятлари ҳақида сўзлаб, уларнинг қатағон йилларида бир-бирларига ёзган мактубларини ўқиб берди. Хотира кечаси ташкилотчиларига миннатдорлик билдирди.

МАЪНАВИЙ МУЛК ҚАДРИ

Бетакрор қадриятларимиз — номоддий маданий мерос таркибига кирувчи халқ оғзаки ижоди ва бошқа ижод турлари халқимиз маданиятининг бойишига хизмат қилиб келмоқда. "Алпомиш", "Гўрўғли" каби туркум достонлардан инсон жасорати ва қаҳрамонлик хислатларини ўргансак, "Шашмақом", "Катта ашула" каби мусиқий меросимиз қалбга улуғворлик туйғуларини бахш этади. "Наврўз", "Меҳржон", "Сумалак сайли" каби байрамларимиз эса ўзида халқимизнинг меҳр-оқибат, саховат каби олижаноб фазилатларини мужассам этган анъаналар сифатида маънавий ҳаётимизда муҳим ўрин тутмоқда. Бизнинг вазифамиз ана шу дурдона санъат асарларини асраб-авайлаб, авлодларга етказишдир.

Ўзбекистон Маданият ва спорт ишлари вазирлигида бўлиб ўтган тадбирда ҳам "2010-2020 йилларда номоддий маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш, асраш, тарғиб қилиш ва улардан фойдаланиш Давлат дастурини тасдиқлаш тўғрисида"ги Қарор ижросини амалга ошириш юзасидан режалаштирилган вазифалар ҳақида сўз борди. Дастурда номоддий маданий меросни бешта йўналиш бўйича ўрганиш ва тарғиб қилиш назарда тутилади.

Кўплаб эзгу мақсадларни ўз ичига олган ўн йиллик Дастур режаси "Ўзбек халқ ижоди ёдгорликлари" юз томлигини асар матни, нотаси ва изоҳлари билан нашрга тайёрлаш, юртимизнинг барча ҳудудлари ва қўшни қардош ўлкаларда яшовчи ўзбеклар фолклори намуналарини ёзиб олиш ҳамда келгуси авлодларга қулай ва замонавий усулда етказиш каби масалаларни ўз ичига олади.

Номоддий маданий меросни илмий жиҳатдан таҳлил этиш учун ёш олимлар ва мутахассисларни жалб этиш, экскурсия саёҳатларини уюштириш лозимлиги ҳам Дастур режасига киритилган. Маданий қадриятларимизга ҳурмат ва меҳр туйғуларини кучайтиришда бу каби тадбирларни амалга ошириш давр талабидир. Тадбирда унутилиб кетаётган маънавий меросимизни сақлаб қолиш, қидириб топиш, қайта тиклаш ва табиийлигини сақлаган ҳолда авлодларга етказиш лозимлиги таъкидланди.

Ўз ахборотимиз

«Ўзбекистон почтаси» ОАЖ ГАЗЕТА, ЖУРНАЛ ВА КИТОБЛАРГА ОБУНА БЎЛИНГ. тел: 233-08-34 Сайт: www.pochta.uz ; e-mail: oao@post.uz

ТАРАҚҚИЁТНИНГ ЯНГИ МАРРАЛАРИ

Бошланиши биринчи саҳифада

Бугунги кунда мамлакатимизда амалга оширилаётган барча ислоҳот ва ўзгаришларнинг марказида инсон манфаатлари, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, Ватан тараққиёти, фарзандларимизнинг дунёда ҳеч кимдан кам бўлмаслиги каби бир-биридан буюк мақсадлар турибди. Бинобарин, бу жараёнларнинг маъно-моҳиятини сўз санъати орқали тасвирлаш адабиёт аҳлининг эл-юртимиз олдидаги муқаддас бурчидир. Чунки бу мақсадлар халқимиз қалбининг тубида неча замонлар армон бўлиб келган ва бугун амалий ҳаракатга айланаётган эзгу орзу-интилишлар ифодасидир.

Содда қилиб айтганда, Ватандан ташқарида Ватан адабиёти йўқ ва бўлмайди. Таъбир жоиз бўлса, инсоннинг киндик қони томган ердан Ватан, она юртга меҳр-муҳаббат жўшган кўнгилдан эса адабиёт, ҳақиқий адабиёт бошланади. Шунинг учун ҳам шоир ва ёзувчида аввало гражданлик позицияси – оддий қилиб айтганда ўз ери, ўз халқи учун оташин муҳаббат бўлмоғи керак. Бу ҳақда Юртбошимиз «Адабиётга эътибор – маънавиятга, келажакка эътибор» рисоласида шундай фикрларни билдирган: "Менинг фикримча, ёзувчилик – бу оддий касб эмас, Худо берган истеъдоддир. Бу – қисмат, пешонага ёзилган тақдир. Бу касбга ҳеч қаерда ўқитиб, ўргатиб бўлмайди. Ёзувчиликнинг мактаби, дорилфунуни ҳам битта. У ҳам бўлса, бир умр ҳаётнинг ичида бўлиш, ўз халқи билан ҳамдарду ҳамнафас бўлиб яшаш, ҳақиқат ва адолатга садоқат билан хизмат қилишдир".

Кейинги пайтда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси йўлланмасига кўра жойлардаги ислоҳот ва ўзгаришлар натижалари, тобора чирой очиб бораётган шаҳар ва қишлоқларимиз, бунёдкор замондошларимиз билан яқиндан танишиш мақсадида шоир ва адибларимиз мамлакатимизнинг турли вилоятларида сафарда бўлиб қайтишяпти.

Яқинда биз – бир гуруҳ ижодкорлар ҳам Навоий вилоятида шундай сафарда бўлдик. Аввало, шеърият султони, улуғ бобокалонимиз номи билан аталган, бугунги кунда ҳар жиҳатдан юксалиб, обод бўлиб бораётган бу вилоятга қадам қўйишнинг ўзи одамга алоҳида қувонч ва ғурур бағишлайди. Тўғриси, бу заминда амалга оширилаётган улкан ишлар кўлами бизни ҳайратга солди. Авваламбор, Навоий шаҳрининг янада чирой очиб, ўзига хос салобат ва маҳобатга эга бўлиб бораётгани, бу ердаги бутун бир саноат минтақасини ташкил этган йирик корхоналарнинг жадал ривожланаётгани, Навоий аэропортида биз олдинлари тасаввур ҳам қилолмаганимиз эркин индустриал-иқтисодий зонада амалга оширилаётган ишлар улуғвор кўлами билан ногаҳон одамнинг ақлу тафаккурини лол қолдиради. Бамисоли Алишер Навоий бобомизнинг қаҳрамони – Фарҳоднинг азму шижоатидан ҳайратга тушган ўша давр одамларидек бу ўзгаришлардан ҳайратга тушамиз.

Бизнинг ҳайратимизга ҳайрат қўшган яна бир ҳолат – бу вилоятдаги одамларнинг, айниқса, Навоий кон металлургия комибинати ишчи-хизматчилари, кончиларнинг онгу тафаккуридаги ўзгаришлар, уларнинг адабиётга, шеъриятга бўлган муҳаббати бўлди. Биз қаерда бўлмайлик – Навоий давлат кончилик институтида ёки Зафарободдаги 5-кон бошқармасидами, Нуробод, Маржонбулоқ, Зармитан кончиларини жамлаган Жанубий кон бошқармаси ёки Зарафшондаги марказий кон бошқармасидами – ҳамма жойда юртдошларимизнинг кўнглидаги, кўзидаги нурни, юзидаги қувончни, дилида, тилида мамлакатимизда амалга оширилаётган ислоҳотларга бўлган улкан ишончни, ўз касбига бўлган муҳаббатни, рўзғори бутлигидан шукроналикни кўрдик, чин дилдан ҳис қилдик. Зафарободдаги болалар боғчасига кириб, ҳайратимизни яшира олмадик. Кичкинтойлар учун қишки чўмилиш ҳавзаси ёки замонавий спорт заллари дейсизми, Ватанимиз тарихидан, неча авлодлар оша яшаб келаётган урф-одатларимиздан ҳикоя қиладиган қизиқарли кўргазмали воситалар, табиатни, жонзотларни асрашга доир бурчаклар дейсизми – умуман, жажжи болакайларнинг жисмоний ва маънавий камоли учун нима зарур бўлса, барча-барчаси муҳайё.

Навоий шаҳридаги «Фарҳод» кончилар санъат саройида бўлиб ўтган якуний учрашувимиз, ҳеч шубҳасиз, бизнинг ёдимизда узоқ вақт сақланиб қолади. Бу ерда жам бўлган 700 нафардан зиёд адабиёт мухлиси – кончилар, талабалар, коллеж ўқувчилари, турли миллат ва элат вакилларининг санъатга, шеъриятга бўлган муҳаббатини, ўзаро ҳамжиҳатлигини кўриб, жамиятимизда меҳр-оқибатни, дўстлик ва аҳилликни мустаҳкамлаш бўйича олиб борилаётган оқилона сиёсатнинг қанчалик муҳим ва катта аҳамиятга молик эканини яна бир бор ҳис этдик. Ўзбек тилида бурро куйлаётган, шеър ўқиётган русийзабон ёшлар, турли миллат вакилларини ягона мақсад – жонажон Ўзбекистонимизга меҳр ва муҳаббат, унинг келажагига бўлган ишонч бирлаштириб турганини кўриш, ўйлаймизки, ҳар бир ижодкор инсонга ўзгача қувонч ва сурур бағишлайди.

«Одамлар китоб ўқимай қўйди», дейдиганлар Навоий шаҳрига борсин. «Фарҳод» санъат саройида уч қаватли муҳташам кутубхонани, унинг ўқув залини тўлдириб ўтирган ёшларни кўриб қувондик. Биз учрашув ўтказган кунимиздан икки кун олдин бу қутлуғ даргоҳга Тошкент шаҳридан саккиз миллион сўмлик янги бадиий адабиётлар олиб келинган экан.

Навоий вилоятидаги улкан ўзгаришларни ўз кўзимиз билан кўриб кузатар эканмиз, бир пайтлар – собиқ мустабид тузум даврида бу вилоят, бу ердаги кон металлургия комбинатининг келажаги хавф остида қолганини беихтиёр эсга олдик. Фақат Президентимиз Ислом Каримовнинг бутун масъулиятни зиммасига олиб, ўз вақтида кўрган амалий чора-тадбирлари туфайли бу вилоят мустақиллик йилларида қайта тикланиб, кон металлургия комбинати сақлаб қолингани миннатдорлик билан таъкидланди. Ана шундай мардлик ва жасорат бўлмаганида бугунги шундай катта ўзгаришларга гувоҳ бўлиб турармидик?

Халқ ичига кирган, меҳнат аҳлига ҳамнафас бўлиб, одамларнинг кўзига қараб шеър ўқиган, саволига жавоб берган ижодкорда масъулият ҳисси янада ортади. Нурободда бўлиб ўтган учрашувда ўзини Абдураҳим, дея таништирган бир кончи ушбу учрашувга 150 километрлик масофани босиб келганини айтди ва ҳақли бир савол берди.

— Биз – ер остида ва кун тиғида очиқ конда ишлайдиган инсонларнинг ишимиз жуда мураккаб. Бир сония диққатни бўлиш, чалғиш мумкин эмас. Мен буни касбимдан нолиб айтаётганим йўқ. Аксинча, Ватанимиз тараққиёти учун зарур бўлган энг муҳим бойликни қазиб олишга ҳисса қўшаётганимдан бахтиёрман. Аммо ёзувчиларимиз, журналистларимиз нега кончиларнинг машаққатли меҳнати ҳақида тузукроқ бир асар ёзишмайди?

Абдураҳим аканинг бу сўзлари бутун кончилар фикрининг ифодаси бўлиб жаранглади ва ҳамкасбларининг олқишига сазовор бўлди.

Албатта, эл-юрт олдидаги ижтимоий бурчини тўғри тушунган ижодкорни бу савол бефарқ қолдириши мумкин эмас. Мен ҳам қўлимга қалам олганда, энг аввало, мана шу бурч ҳақида ўйлайман. Тасаввур этингки, биз ёшлигимизда қандай адабий қаҳрамонларни ўзимизга идеал образ сифатида қабул қилганмиз ва улардай бўлишга интилганмиз. Қайси асарларнинг қаҳрамонлари онгу шууримизни забт этиб, ҳаёт ва муҳаббатда, жамият, одамлар орасида комил инсон бўлиб шаклланишимизга беқиёс таъсир кўрсатган? Менинг кўз олдимга дастлаб ҳазрат Навоий бобомизнинг Фарҳодию халқ қаҳрамонлик достонларидаги Алпомиш сингари баҳодир сиймолар, тарих бўронларида миллий озодлик яловини баланд кўтарган Амир Темуру Жалолиддин Мангубердиди, Маҳмуд Торобийлар, буюк алломаларимизнинг сиймолари келади. Тарихнинг долғали бурилиш даврларида фаолият кўрсатган Беҳбудий ва Фитрат, Абдулла Қодирий ва Чўлпон сингари чин ватанпарвар аждодларимиз ибрати ҳақида ўйлайман. Албатта, ҳар бир даврнинг ўз қаҳрамонлари, ёшлар ибрат оладиган идеал образлари бўлади. Бироқ биз адибларга савол билан мурожаат қилган Абдураҳим ака ҳам бугуннинг қаҳрамонларини — саҳроларда кон очаётган, неча минг тонналаб қум зарралари орасидан мисқол-мисқол олтин саралаб олаётган, тоғларни кесиб темир йўл ўтказаётган, Устюрт ва Қизилқум саҳроларини кезиб қитъалараро автомобил йўллари қураётган, нефт ва газ конларини очаётган, бу бойликларимиз асосида экспортбоп маҳсулот ишлаб чиқарувчи ноёб корхоналар қураётган, шаҳар ва қишлоқларимиз қиёфасини таниб бўлмас даражада ўзгартириб юбораётган ҳақиқий бунёдкорларнинг образлари, уларнинг қалбидаги ўй ва фикрлар, ташвиш ва муаммолар акс этган йирик насрий ва драматик асарларни қачон ўқиймиз, улар асосида яратилган киноасарларни қачон кўрамиз, демоқда.

Бу саволга амалий иш билан жавоб бермоқ учун биз адиблар бунёдкорлик иншоотларини шунчаки кўриб, бир айланиб қўя қолмаслигимиз лозим, деб ўйлайман. Негаки, тўрт-беш кунлик сафардан долзарб публицистик чиқишларга арзирли мавзу топиш мумкин, бироқ йирик бадиий асарларнинг "лойини пишириш" учун адиб ўша қурилиш жараёнларининг ичида яшаши зарур. Ишчи ва қурувчилар, бунёдкор муҳандислар билан ёнма-ён яшаб, уларнинг ташвиш ва муаммолари, ютуқларининг ҳақиқий гувоҳи бўлиб, буни қалб призмасидан ўтказибгина юксак савияли асарлар яратиш мумкин. Буни улуғ адибларимиз ижоди, адабиётимиз тарихи аён кўрсатиб турибди. Абдулла Қодирий йирик насрий асарларини ёзиш учун ўтмиш воқеалари изидан бориб қанча вақтини сарф этганини ҳаммамиз биламиз-ку. Ёки устоз адибимиз Пиримқул Қодировнинг газ қидирувчи кончилар ҳаётидан олиб ёзилган "Қадрим" қиссасини эслайлик. Асар қаҳрамони Искандар ва Зулайҳонинг тиниқ образларини яратиш учун адибимиз қанча вақт газчилар орасида яшагани, ҳаётнинг жўшқин манзаралари орасида бугун ҳам ўз қадрини ва аҳамиятини йўқотмаган ҳақиқий қаҳрамонларни топгани бизга маълум-ку. Шундай экан, адабиётнинг янги қаҳрамонларини жонли ҳаётнинг ўзидан излашимиз, бунинг учун Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси йўлланмаси билан йирик иншоотлар, катта корхоналар, мустақиллигимизни мустаҳкамлаётган буюк қурилишларга кўпроқ боришимиз, "Ижод" жамоат фонди кўмагида жонли ҳаёт ичида кўпроқ бўлишимиз зарур, деб ўйлайман.

Биздан фақат бир нарса – замон руҳига, халқимизнинг маънавий эҳтиёжларига тўла мос келадиган бадиий етук асарлар яратиш, янги жамият қурилишида, унинг маънавий асосларини мустаҳкамлашда ўзимизнинг истеъдод ва маҳоратимиз, ижтимоий фаолиятимиз билан муносиб ҳисса қўшиш талаб этилмоқда. Албатта, шоир ва ёзувчиларимиз ана шу талабни чуқур ҳис қилиб, ижодда ҳам, жамоат ишларида ҳам фаоллашиб бораётгани, айниқса, сафимизга ёшларимиз орасидан янги-янги истеъдод эгалари келиб қўшилаётгани барчамизни хурсанд этади. Буларнинг барчаси адабиётимизнинг эртанги куни ёруғ бўлишидан далолатдир.

Маҳмуд ТОИР,
Ўзбекистон халқ шоири,
Ўзбекистон Олий Мажлиси Сенати аъзоси

ҚОРАҚАЛПОҚ ДИЁРИДАГИ БУНЁДКОРЛИКЛАР

Бошланиши биринчи саҳифада

Президентимиз ташаббуси билан Қўнғирот сода заводи учун кадрлар тайёрлаш мақсадида 2005 йили Элободда Тошкент кимё-технология институтининг махсус сиртқи бўлими очилди. Илғор замонавий технологияларни амалда қўллай оладиган муҳандис, техник ходимларни етиштириш, ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда юқори малакали кадрларни тайёрлаш мазкур бўлимнинг асосий вазифаси этиб белгиланди. Бугунги кунда заводда ушбу олий ўқув юртини тугатган икки юздан ортиқ ёшлар меҳнат қилишмоқда.

2006 йил 15 сентябрда ишга туширилган корхонада каустик сода, кальцийланган сода, озиқ-овқат содаси ишлаб чиқариш йўлга қўйилди.

Бир пайтлар чет эллик мутахассислар шунақа чўл жойда ҳам завод қурса бўлар эканми, деб ҳайрон қолишган. Истиқлолимиз шарофати билан маҳсулоти бутун дунёга чиқадиган корхона тикланди. Ҳозир завод ишлаб чиқараётган маҳсулотлар ҳажми йил сайин ошмоқда. Ўтган йили маҳсулот ҳажми 76 762 тоннага етди, бу йил эса мўлжал – 90 000 тонна! Агар, халқ хўжалигимизнинг кальцийланган содага бўлган эҳтиёжи йилига 60 минг тонна атрофида эканини эътиборга олсак, масала равшанлашади. Аввалари сода хом ашёси республикамизга четдан олиб келинарди, энди импорт ўрнига ўз маҳсулотимиздан фойдаланиш туфайли йилига 31 миллион АҚШ доллари тежалмоқда. Устига устак, корхона хорижга ҳам маҳсулот чиқара бошлади.

— 2009 йилда корхонамиз ишлаб чиқарган маҳсулот ҳажми режага нисбатан қарийб беш баробарга ўсди, — дейди завод раҳбари, Олий Мажлис Сенати аъзоси Абат Рамбергенов. — Бу йилги режаларимиз ҳам улкан. Маҳсулотларимиз МДҲ мамлакатлари истеъмолчиларига ҳам етказиб берилмоқда.

Ўзаро шартномаларга биноан шу йилнинг ўзида МДҲ давлатларига 13 250 тонна кальцийланган сода юборилди, 18 хорижий ҳамкорлар билан шундай шартномалар имзоланган. Яқинда корхона сифатли маҳсулот ишлаб чиқараётгани учун халқаро "Олтин ягуар" мукофоти билан тақдирланибди. Очиғи, Қўнғирот сода заводи юртимиз иқтисодий салоҳиятини кўз-кўз қилувчи алп корхонага айланганидан фахр-ифтихор ҳис этдик.

Маълумки, кальцийланган сода ғоят нодир модда, у икки хил йўл билан ишлаб чиқарилади: биринчиси — табиий хомашё асосида, иккинчиси — синтетик ҳолда. Табиий усулда ишлаб чиқарилган соданинг дунё бозорида обрўси ҳам, баҳоси ҳам баланд. Саноқли давлатлардагина, аниқроғи, фақат Канада, АҚШ, Хитой, Бразилия ва Ҳиндистонда кальцийланган соданинг табиий хомашё захиралари кўп. Ўзбекистон жаҳондаги ана шундай давлатлар қаторига киради.

* * *

Гап саноат ишлаб чиқариши, иқтисодий салоҳиятимиз ҳақида кетар экан, Қорақалпоғистонда бу борада ишга туширилаётган иншоотлар кўплигини алоҳида таъкидлаш лозим. Президентимиз Жанубий Корея Республикасида бўлган сафари чоғида Сургил кони базасида газкимё мажмуини қуриш ва конни ўзлаштириш лойиҳаси бўйича 3 миллиард 100 миллион АҚШ доллари ҳажмидаги инвестиция шартномаси имзоланиши тарихий воқеа бўлганди. Ҳозир шу корхона қурилишига катта тараддуд кўрилмоқда. "Қўнғирот" компрессор станциясида кунига 35 миллион кубометр газни қуритадиган қурилма битказилди. "Қўнғирот — Бейнов" йўналишида халқаро алоқа линияси ишга туширилди. У Қорақалпоғистонда телекоммуникация тармоғининг янада ривожланишига катта кўмак беришига шубҳа йўқ. "Тошкент — Бухоро — Нукус — Бейнов" автомагистралининг барпо этилишига 140 миллиард сўм ажратилибди. Бу йил автомагистралнинг 80 километрга яқин қисмини фойдаланишга топшириш кўзда тутилмоқда.

Устюрт ҳудуди ва Орол денгизи атрофида олиб борилаётган қидирув ишлари туфайли олтита янги кон очилди. Ҳозир бу конлардан саноатбоп сифатли газ олинмоқда. Шунингдек, Мўйноқ тумани ҳудудида "Пўрлитов", "Соҳил", Устюртда "Қорабовир", "Шаҳло" номли янги газ конларининг очилиши кутилмоқда. Корея ва Эрон компаниялари Қораўзак ва Тахтакўпир туманларида, Россиянинг "Газпром", "Лукойл" компаниялари мутахассислари эса Устюртда янги конларни қидириш ишларини давом эттирмоқда.

Бунёдкорлик ишлари шаҳарда ҳам, қишлоқда ҳам, чўлда ҳам давом этмоқда. Бизга айтишларича, қишлоқ аҳолиси турмуш шароитини яхшилаш мақсадида юзта янги турар жой ўз эгаларини топди, яқинда яна 160 та оилага янгидан қурилган уйларнинг калити топширилди. Амударё туманида 55 оила янги уйларга кўчиб кирди. Нукус шаҳрида 48 хонадон янги уйлик бўлди, 22 та янги уйда пардозлаш ишлари ниҳоясига етмоқда. Нукус, Хўжайли ва Кегайли туманларида ҳам олтмишдан ортиқ янги турар жойлар ўз эгаларини кутмоқда.

Юртбошимиз Қорақалпоғистон сафари вақтида Халқобод шаҳарчасида жойлашган "Кегайли бўян" гўштни қайта ишлаш корхонаси фаолияти билан танишган эди. Ўзбекистон — Австрия қўшма корхонаси қошида ташкил этилган мазкур кичик корхона аҳолига 30 хилдаги колбаса маҳсулотлари етказиб бераётир. Корхонада хорижий инвестиция ҳисобидан замонавий дастгоҳлар ўрнатилган. Ишлаб чиқариш технологияси компютерлар ёрдамида асосан ёшлар тарафидан бошқарилаётгани қувонарлидир. Нукус туманидаги "Қўнғиротбой-Меҳри" фермер хўжалигида эса Италия технологияси асосида қадоқланган сут маҳсулотлари ишлаб чиқариш йўлга қўйилибди.

Нукус шаҳрида ҳам катта бунёдкорлик ишлари олиб борилмоқда. Айниқса, Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгесининг янги биноси, шаҳар маркази, ундаги яшил майдонни безаб турган фавворалар кўзни қувонтиради. Майдон ўртасида Бердақ шоир ҳайкали қад кўтарган. Бу майдон халқ зиёрат қилиб келадиган жой, маънавият ва маданиятда, хусусан ёш авлод кўнглига фахру ифтихор туйғусини сингдиришда катта аҳамият касб этади.

Давлатимиз раҳбари шу йилнинг 20 сентябрида БМТнинг Мингйиллик ривожланиш мақсадларига бағишланган ялпи мажлисида сўзлаган нутқида Орол бир авлод ҳаёти давомида деярли қуриб ва йўқолиб бораётган сув ҳавзасига айлангани, қирқ йил мобайнида Орол денгизи акваторияси 7 баравар қисқариб, сув ҳажми 13 марта камайгани, сувининг шўрланиши эса ўнлаб баравар ошгани ҳақида жаҳон аҳлини огоҳ этди. Қорақалпоқ заминида бўлган учрашувда эса бу долзарб масалага алоҳида тўхталиб: "Орол тақдири — миллион-миллион инсонлар тақдири демакдир. Шундай экан, биз ўз тақдиримиз, фарзандларимиз келажаги учун курашмоғимиз зарур!" — дея таъкидлади Юртбошимиз.

Бундай узоқни кўзлаб олиб борилаётган сиёсатга, эътибор ва ғамхўрликка Қорақалпоғистон меҳнаткашлари жўшқин бунёдкорлик, яратувчилик ишлари билан жавоб беришга интилмоқдалар. Шу йилнинг биринчи ярмида ялпи ҳудудий маҳсулот ҳажми 7,7 фоиз, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш 5,6 фоиз, қурилиш-пудрат ишлари ҳажми 9,1 фоиз, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ҳажми 13,5 фоиз ортгани ҳам юқоридаги сўзларни тасдиқлаб турибди.

* * *

Мамлакатимизда ижод аҳлига, шоир ва адиблар, олим ва санъат кишилари, айниқса, ёш авлодга катта ғамхўрлик кўрсатилаётганига ҳаммамиз гувоҳмиз. Маънавий мезонларни баланд тутиш — бугуннинг талаби. Президентимизнинг Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳузурида

"Ижод" фондини ташкил этиш ҳақидаги қарори бутун мамлакат адиблари қатори қорақалпоқ қалам аҳлини ҳам руҳлантириб юборди. Амударё тумани, Нукус шаҳри ва Кегайли туманидаги ижодий учрашувларда, қорақалпоқ шоирлари ва адиблари иштирокидаги ўзаро мулоқотларда шундай кўтаринкиликни сезиб турдик.

Кейинги йилларда қорақалпоқ халқининг тарихий, маданий мероси қайта тикланиб, аждодлар томонидан яратилган маънавий бойликларни асраш ҳамда уларни нашр этиш ишига катта эътибор берилмоқда. Яқинда нашр этилган халқнинг бой маънавий хазинасини ўзида жам этган "Қорақалпоқ фолклори" безакли китоби Россияда ўтказилган халқаро китоб танловида "Дўстлик иттифоқи" номинацияси бўйича биринчи ўринни эгаллади. Бу китоб асрлар давомида авлоддан-авлодга мерос бўлиб ўтиб келаётган қорақалпоқ маданияти ва адабиётининг илдизлари теран эканлигидан далолатдир.

Адабий учрашувлардан бири янгидан ташкил қилинаётган "Қорақалпоқ адабиёти" газетаси таҳририятида бўлиб ўтди. Газетани тўрт тилда (қорақалпоқ, ўзбек, рус ва инглиз тилларида) чоп этиш режалаштирилган. Унинг нишона сони чиқиш арафасида экан. Ушбу нашрни тайёрлаш, материалларни тўплаш, саралаш ва уюштириш ишларига Қорақалпоғистон Ёзувчилар уюшмаси, "Қорақалпоғистон тонги" газетаси мутасаддилик қилмоқда. Газетани тайёрлаш ишларига таниқли шоира Гулистон Матёқубова бош-қош бўлаётгани айниқса қувонарли. Биз янги газета ходимлари билан ижод ҳақида, адабиёт ва санъат янгиликлари, газетанинг ташкилий ишлари хусусида давра суҳбати ўтказдик, қилинаётган ишлар билан танишдик, янги газетани оёққа қўйиш борасидаги қутлуғ қадамнинг омадли бўлишини тиладик.

— Қорақалпоғистонда янги адабий газета ва болалар ҳаётини ёритишга мўлжалланган "Қалдирғоч" журналининг ташкил қилинаётгани ҳам ижод аҳлига Юртбошимиз томонидан улкан ғамхўрлик кўрсатилаётганидан далолатдир, — деди давра суҳбатида Қорақалпоғистон халқ ёзувчиси Ўрозбой Абдураҳмонов. — Бу диёрда йигирманчи асрда Иброҳим Юсупов, Тўлепберген Қаипбергенов сингари улкан адиблар етишиб чиқиб, қорақалпоқ адабиётини бойитди. Уларнинг анъаналарини давом эттириш, ижодини тарғиб этиш ҳаммамизнинг бурчимиз.

Қорақалпоқ элида эртанги кунимизга ишончнинг мустаҳкамлиги кўнгилга бениҳоя ёруғлик сочади.

* * *

Нукус осмонида юлдузлар чарақлайди. Юлдузларнинг бу қадар яқин, кучли ва ғуж бўлиб порлаб туриши барчамизни ҳайратга солди. Ҳали замон қуёш уфқдан бош кўтариб, қорақалпоқ диёрининг яна бир фараҳли куни бошланади.

Муҳаммад АЛИ,
Пирмат ШЕРМУҲАМЕДОВ,
Абдусаид КЎЧИМОВ,
Адҳамбек АЛИМБЕКОВ

ТЎЙ ТЎЙДЕК БЎЛСИН...

"Обод элга тўйлар ярашади", "ЎзАС", 12 ноябр

Бирон яқин қариндошингиз тўйга таклиф қилиб қолса, албатта, хурсандчиликдан бошингиз осмонга етади. Бу кун нафақат келин-куёвнинг, балки қариндош-уруғларнинг ҳам хотирасида унутилмас бўлиб қолади.

"ЎзАС" саҳифаларида Санобар Нишонованинг "Обод элга тўйлар ярашади" номли мақоласини ўқир эканман, хаёлимдан шу ўйлар кечди. Унда, аввало, никоҳ куни куёв томонидан келинни олиб кетиш учун буюртириладиган қимматбаҳо машиналар ва уларга кетадиган сарф-харажат ҳақида фикр юритилган. Бундай тадбирларга катта пул сарфлаш кимлар учун у қадар муаммо уйғотмас, лекин масаланинг бошқа томони ҳам бор.

Кўпчилик ота-оналар йиллаб йиғиб-терганини орзу-умид билан фарзандининг тўйига асраб юради. Бундай вазиятда ортиқча сарф-харажат ҳаммага ҳам тўғри келавермайди. Аммо орзу-ҳавас, элдан ортда қолмасликни ўйлаб, қарз-ҳавола кўтариб, оиласига жабр қилаётганлар, афсуски, орамизда кам эмас. Ёки тўй арафаси келин бўлмиш куёвга озгина қовоғини уйса, бечора куёв дўстларини ишга солиб бўлса-да, сўнгги русумдаги машиналарни қаторлаштириб, келинникига дабдаба билан кириб келади...

Акс садо

Тўғри, тўй ҳаётда бир марта бўладиган ва кейин ҳам ҳамманинг юрагида бир умрга муҳрланиб қоладиган кун. Бироқ озгина эътиборсизлик ёки лоқайдлик оқибатида шундай кўнгилсизликлар ҳам рўй бермоқдаки, бунга индамай қараб тура олмаймиз. Яқинда қишлоғимиздаги бир тўйда бўлган аянчли воқеа анчагача кўпчиликни безовта қилди, ота-оналарнинг тўй деса юраги безиллайдиган бўлди. Эрталаб ота-онасидан фотиҳа олиб, дўстларининг тўйига отланган икки оиланинг суюкли фарзандлари орадан ҳеч қанча вақт ўтмай бевақт дунёдан кўз юмди. Икки ота-она фарзанд доғида куйиб қолди.

...Оиласининг эркатойи, ягона қизи Зарнигор дугонасининг тўйи ҳақидаги хабарни эшитиб, ўзида йўқ қувонди. Ахир у келиннинг энг яқин дугонаси бўлиб, ёнида юради. Ҳали чиройли кўйлак тиктириши, туфли сотиб олиши керак. Агар кийимига мос тушадиган сумкачаси бўлса, у ҳам зарар қилмайди...

Никоҳ куни Зарнигор янада очилиб кетди. Тўйга отланаётган қизини она: "Туф-туф, кўз тегмасин, сени худонинг паноҳига топширдим", дея дуо қиларкан, негадир безовталанди. Одатдагидек куёв келинникига жўралари билан ўнга яқин сўнгги русумдаги машиналарда келди. Бир-биридан чиройли безатилган машиналар кўчаларни тўлдириб, сигнал бериб қаторлашиб борарди. Шунда келин-куёв ўтирган машина бошқалардан ўзиб кетди. Ҳали она сути оғзидан кетмаган куёвнинг жўраси ўзига ишонганиданми, тезликни ошириб юборди. Кутилмаганда қаршисидан чиққан юк машинаси олдида довдираб, ҳатто тормозни босишга ҳам улгурмади...

Ҳалокатга учраганлар касалхонага олиб келинди. Оппоқ либосга бурканган келиннинг кўйлаги қип-қизил қонга бўялди. Бироқ бу келиннинг эмас, ёнида ўтирган дугонаси — Зарнигорнинг қони эди. Машинанинг олд ўриндиғида уларни суратга олиб кетаётган йигит ҳам воқеа жойида жон берди. Шукрки, келин-куёвга оғир шикаст етмабди...

Мени эса ўн гулидан бир гули очилмаган ёш қизнинг ўлими ҳамон ўйга толдиради. Эрталаб уйи остонасидан оппоқ орзулар хаёлида чиққан Зарнигорнинг фожиали ўлими ҳар қандай инсонни титроққа солади. У чимилдиққа кириш тугул, буни орзу қилишга ҳам улгурмаган бўлса... Бундай вазиятда айбдорни излашдан ҳеч қандай наф йўқ.

Ҳаёт бор экан тўйларимиз давом этаверади. Бироқ, кўза кунда эмас, кунида синади, деганларидек, гўзал тўйларимизни лоқайдлик туфайли ёки дабдабага берилиб азага айлантирмаслик ҳақида ўйлаш ҳам бизнинг вазифамиз эмасми? Келинникига олиб бориладиган машиналарни ўз касбининг усталари, профессионал ҳайдовчилар бошқарса, тўй эгалари буни қатъий назорат қилса кўнгил анча тўқ бўларди. Юқоридаги каби ҳолатларнинг олди олиниб, бошқалар ҳаёти хавфда қолмасди. Бинобарин, тўй қилаётган одам тўй билан боғлиқ ҳамма нарсани кўнгилдагидек бўлиши учун жон куйдириши ҳам фарз, ҳам қарз эмасми?

Агар тўйга "Лимузин"лар хизмат кўрсатмаса ёки тўйхонадаги хонандалар овозини баланд қўйиб, қулоқларни батанг қилмаса, тўйдан ҳеч кимнинг кўнгли қолмас, бироқ худо кўрсатмасин, юқорида айтилгани сингари ортиқча дабдаба боис бирор кўнгилсизлик юз берса, унинг озори ва алами ҳеч кимнинг юрагидан чиқмайди, деб ўйлайман.

Дилафрўз ИСОҚОВА

БЕПАРВО БЎЛМАЙЛИК

Хонадонларда юз берадиган фавқулодда ҳодисалар кўпинча болаларни эътиборсиз қолдириш туфайли келиб чиқади. Айтайлик, тамаки чекадиган аксар хонадонларда болалар 9-10 ёшдан биринчи чекиш сабоғини ола бошлайдилар. Табиийки, бундай ёш кашанданинг ёнида албатта гугурт ҳам бўлади. У, дуч келган жойга тамаки қолдиғини, чала ёнган гугурт чўпини ташлаб кетмайди, деб ҳеч ким кафолат бермайди. Қолаверса, ўсмир болаларда қуриб-қақшаб ётган ҳашак, чўп, чиқинди уюмларини ёқиш иштиёқи кучли бўлади. Бемаврид ёқилган гулханни назоратсиз қолдириш эса кўнгилсиз оқибатларга олиб келади.

Афсуски, кўпчилик бундай фалокатлардан тегишли хулоса чиқариб олаётгани йўқ. Ёнғин хизмати томонидан олиб борилаётган тушунтиришларга қарамай, фуқаролар ёнғин хавфсизлиги қоидаларига лоқайдлик билан қарамоқдалар, ўз фарзандларининг ўт, гугурт билан ўйнашига бепарво бўлмоқдалар. Фарзандлари истиқболини ўйлаган, мол-мулкининг ўт балосидан хатарсиз бўлишини истаган одам албатта хавфсизлик қойдаларга риоя қилиши лозим. Бунинг учун биринчи навбатда газ ва иситиш анжомларидан тўғри фойдаланиш, электр анжомларни қаровсиз қолдирмаслик, айниқса, вақтинчалик тортилган электр симларидан фойдаланмаслик зарур.

Мухтор ХАСИМОВ, кичик инспектор

«Ўзбекистон почтаси» ОАЖ Барча турдаги коммунал тўловларини қабул қилади Почта алоқаси хизматларидан фойдаланинг! тел: 233-57-47

ХАЛҚИМИЗ ТАРИХИНИНГ ШОҲ БАЙТИ

Бошланиши биринчи саҳифада

Алпомиш — халқимизнинг бунёдкор инсон ҳақидаги тасаввурларини ўзида мужассам этган идеал қаҳрамони. Достоннинг бош ғояси, фалсафаси ана шу асосга қурилган. Шу сабабли у барча даврларда авлодларга ибрат бўлиб келмоқда. Ўз тақдирини миллат тақдири билан боғлаб яшайдиган ўғил-қизлари бор халқ ҳеч қачон завол топмайди. Авлодлар мана шундай тимсоллар руҳида тарбияланса, бундай халқнинг маънавияти бутун, келажаги буюк, йўли ойдин бўлади.

"Алпомиш" достонида куйланган образларнинг ҳаёти, воқеалар тасвири ўзига хос ботиний маънога эга. Этноснинг тақдири, тарихдан уққан сабоқлари, билим хулосалари эпосда бадиий инъикосини топган. Достон мағзидаги ушбу моҳият уни барча даврлардаги авлодларга боғлайди. Этнос эпосида ўзини, ўзлигини куйлайди. Эпоснинг оҳанрабоси, қадр-қиммати, ҳар бир кўнгилга, замонга уйғун маъно касб этувчи қуввати шу кучда намоёндир.

— Баркамоллик — инсоният учун ҳамиша маънавий манзил бўлиб келган. "Алпомиш" достони бугунги "ахборот эраси"да улғаяётган авлодга бу маънавий чўққи ҳақида қандай янги ва эзгу тасаввурлар беради?

— Маълумки, инсоният ҳамиша кундалик турмуш заҳматларини енгиллаштирувчи восита ва усулларни топишга интилган. Барча даврлардаги илму ҳунар, фан-техника кашфиётлари ушбу истак ва интилишнинг меваларидир. Лекин бу қулайликларнинг аксарияти тан эҳтиёжларини қониқтиради, холос. Руҳимиз эса ҳамиша маънавий қадриятлардан озуқа олади. Техника воситаларидан фарқли равишда инсоният яратган маънавий қадриятлар эскирмайди, маънавий камолотга хизмат қилаверади.

Бугун "ахборот эраси"да улғаяётган авлодга "Алпомиш"нинг ибратли ўринлари кўп. Эпосдаги рамзий, тимсолий маънолар қатламига кирилса, у ҳар бир кўнгилнинг битмас-туганмас хазинасига айланади. Англанган, қайта кашф этилиб, бугуннинг маънавий мулкига қўшилган эпос ҳар бир шахс ва бутун халқнинг ўзлигини ўзига танитади. Ўзини англаган, таниган шахс – комил инсондир. Унинг ўйи сўзига, сўзи амалига, амали ўйига уйғун. У бефарқ, инерт одам эмас. У жамияту табиатдаги ҳар бир ҳолатга ўзини масъул, деб билади. У ҳал қилувчи вазиятларда "Маслаҳат бермаймиз, Бойсарибойга, осилмаймиз Бойбўрининг дорига", деб манфаатлари қобиғига беркиниб олган ёртибойчилик билан муроса қилмайди. Аксинча, "бировнинг чориғига бировни тойдирмаслик лозим", деган ақида билан яшаб, адолат ҳимоячиси бўлади.

"Алпомиш" достони, Президентимиз Ислом Каримов таъкидлаганидек, бизга, аввало, ватанпарварлик фазилатларидан сабоқ беради. Одил ва ҳақгўй бўлишга, ўз юртимизни, оиламиз қўрғонини қўриқлашга, дўсту ёримизни, ор-номусимизни, ота-боболаримизнинг муқаддас мозорларини ҳар қандай ёвуз тажовуздан ҳимоя қилишга ўргатади. Ўзимиз, қавму қариндошимиз, эл-юртимиз, қолаверса, инсоният, тарих ва вақт олдида жавоб бериш учун ҳар куни янгидан курашга киришишга чорлайди. Булар – барча замон ва маконда авлодларни фақат баркамол бўлишга ундайди.

— Бу достонда ёрқин бадиий ифодасини топган миллий давлатчилигимизга хос жиҳатлар ҳақида ҳам тўхталсангиз?

— Эпос хотира ва орзунинг чегарасида туғилади. Киши ҳаётида ёрқин из қолдирган воқеа-ҳодисаларни ё қувонч ёки афсус билан ёдлаб сабоқ уққани каби, халқ ҳам ҳаёт-мамоти боғланган улкан ҳодисаларни авлоддан-авлодга эпос воситасида мерос қолдиради. Достон — тарихий ҳужжат бўлолмаслиги мумкин, аммо у тарихдан четда қолган тўқима ҳам эмас. Бугун ёзма далилга таяниб қолган айрим одамлар ҳар қандай фикрга ҳужжат талаб қилиши табиий. Аммо ёзма далиллар қабатида «оғзаки ҳужжатлар» ҳам бақамти яшаши факт. Миллатнинг кўнгил тубидаги бобомерос хотиралар ўзаги бунга далилдир.

Эпос тарихнинг майда тафсилотларидан эмас, моҳиятни типик ҳолатларда умумлаштиришдан яралади. У тарихнинг барча даврларини яхлит бир жамловчи тимсолий давр тизимини яратади. Бундай асар бевосита халқ тақдирномасига айланади. Шу аснода "Алпомиш" нафақат кўҳна мифологик тасаввурлардан, муқаддас битиклардан, балки халқнинг кечмиш тарихидан ҳам қувват ва улги олиб, кўркам бадиий эстетик ҳодисага айланган.

"Алпомиш" воқеасини "айрилиқ ва бирлашув достони", деб аташ мумкин. Оила таназзулга юз тутади, яна қайта қувватга эниб, қад ростлайди, ўзлигини намоён этади: ойнинг ўн беши ёруғ, ўн беши эса қоронғу. Нима учун айнан ушбу сюжет пайдо бўлди? Нега барча ҳақиқатлар ушбу воқеа тизимига қурилди? Жавобни эпос яратувчиси бўлмиш халқнинг кечмиши, тарихи айтади.

Халқимиз кечмишида айни ҳолат энг долзарб масала бўлганлигига далиллар, мисоллар исталганча топилади. Бўлинув ва бирлашувнинг «болу заҳри»ни аждодларимиз кўп тотишган. Яқин беш-олти асрда кечган воқеаларни яхлитлаштириб, хаёлан ёдлайлик: Соҳибқирон Амир Темур тузган салтанат довруғи... Уч хонлик даври... Ички низо ва келишмовчиликлар оқибатидаги Чор Россияси босқини ва мустабид совет тузумининг халқимиз бошига солган мусибатлари... Ва ниҳоят истиқлол: тикланиш ва тараққиёт...

Тақдир чархпалаги айланар экан, таназзул ва юксалишнинг ҳар бир ҳалқаси хотирани янгилаб боради. Халқимиз бу такрорсиз такрорни чуқур англаб, туб моҳиятига етган, кўнглида пишитиб, авлоддан-авлодга достон шаклида ўтказган. «Алпомиш» моҳиятида тарих ана шу тарзда сингган. Бу достон уқтирувчи сабоқни, унинг мағзидаги маънони уқиш орқали ҳар бир авлод ўз ҳолига, ҳолатига баҳо беради.

— Бугунги алпомишшунослик манзараси қандай? Бу йўналишда олимларимиз олдида ечимини кутиб турган муаммолар ва долзарб масалалар нималардан иборат?

— "Алпомиш" достонини ёзиб олиш, нашр этиш, илмий тадқиқ қилиш ишлари XX асрнинг йигирманчи йилларидан бошланган. Дастлаб Ғози Олим 1922 йили Фозил шоир ва Ҳамроқул бахшидан достоннинг маълум қисмини ёзиб олиб, чоп этган. Достоннинг тўлиқ варианти 1927-1928 йиллари Фозил шоир ижросида Маҳмуд Зариф томонидан ёзиб олинди ва 1939 йил Ҳамид Олимжон таҳрири остида эълон қилинди. Достоннинг тўлдирилган нашрини Ҳоди Зариф ва Тўра Мирзаев "Ўзбек халқ ижоди" кўп жилдлигида амалга оширдилар. Афсуски, ўтган асрнинг 50-йилларида, миллий меросимизнинг кўпгина намуналари каби, "Алпомиш" достони ҳам миллатчилик руҳидаги асар сифатида қораланиб, қатағон қилинди.

Мустақиллик йилларида Президентимиз Ислом Каримов раҳнамолигида амалга оширилган кенг кўламли миллий тикланиш жараёнида "Алпомиш" ҳам халқимизнинг бебаҳо маънавий дурдонаси сифатида ўз ўрнини топди. Достоннинг тўла нашри 1992 — 1993 ва 1998 йиллари китобхонлар қўлига тегди, уларни кенг кўламда илмий ўрганиш ишлари амалга оширилди. Юртбошимиз ташаббуси билан "Алпомиш"нинг 1000 йиллик тўйи катта шодиёна билан нишонланди.

Достоннинг Пўлкан шоир ва Эргаш шоир, Берди бахши, Бекмурод Жўрабой ўғли, Саидмурод Панох ўғли вариантлари нашр этилди. Фозил шоир вариантининг академик нашри босмадан чиқди, кўплаб тадқиқотлар қилинди. Энг муҳими, фолклоршунослигимизда "Алпомиш" достонини ўрганиш бўйича илмий мактаб шаклланди.

Ўзбекистон Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтининг фолклор архивида "Алпомиш"нинг ўттизга яқин варианти сақланаётган бўлса-да, улардан фақат бештаси кенг оммага етказилган. Бу борадаги илмий изланишлар кўламини янада кенгайтириш, достоннинг оммага, хусусан, ёш авлодга етиб бориши учун "Алпомиш" қомусини яратиш бу борадаги энг долзарб вазифалардан. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг жорий йил 7 октябрда қабул қилинган "2010 — 2020 йилларда номоддий маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш, асраш, тарғиб қилиш ва улардан фойдаланиш Давлат дастурини тасдиқлаш тўғрисида"ги қарори бу йўналишдаги эзгу ишларда дастуриламал бўлиши шубҳасиз.

Халқимиз ўзи яратган ва севиб ардоқлаган бу афсонавий қаҳрамон сиймосида Ватанимизни ёмон кўзлардан, бало-қазолардан асрашга қодир, керак бўлса, бу йўлда жонини ҳам беришга тайёр азамат ўғлонларнинг маънавий қиёфасини кўради. Зотан, Юртбошимиз таъкидлаганидек, халқимиз бор экан, Алпомиш сиймоси ҳам барҳаётдир.

ЎзА мухбири Умид ЁҚУБОВ суҳбатлашди.

ТЕРАНЛИККА ИНТИЛИБ

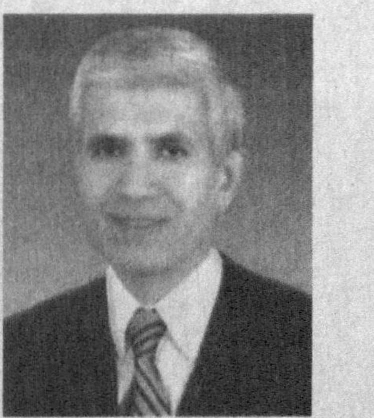

Бундан роппа-роса йигирма йиллар аввал профессор-ўқитувчилар ва талабалар иштирокида ўтган анъанавий илмий анжуманни яхши эслайман. Тадбир бошланган, маърузачилар бирин-кетин минбарга чиқиб, турли мавзуларда маъруза қилардилар. Навбатдаги маърузачига сўз берилганда озғин, қорачадан келган, кўзойнакли, қалин тик сочларига оқ оралаган бир йигит минбарга чиқди. У жуссасига унчалик мувофиқ келмаган фавқулодда ўктам овоз билан сўзлай бошлади. Дастлаб эътиборсиздай ўтирган аудитория жонланди, вужудлар қулоққа айланди. Маърузачи йигит тингловчиларга қарамас, ўз кўнгил оламига шўнғиб, адабиёт, бадиият ҳақидаги теран фикрларини асослашга уринар, жаҳон тан олган адабиёт назариётчиларининг фикрларидан иқтибослар келтирарди. Маъруза қарсаклар билан олқишланди. Конференцияни бошқараётган профессор Умарали Норматов: "Аспирант Абдулла Улуғовга саволлар бўлса, марҳамат", деганда айримлар қўл кўтарди... Хуллас, Абдулла Улуғов билан илк бор ўша илмий анжуманда танишган эдик.

Кейинчалик филология фанлари номзоди, доцент Абдулла Улуғов билан Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети ўзбек филологияси факултетининг "Жаҳон адабиёти ва назария" кафедрасида бирга ишлаш насиб этди. Унинг феъл-атворидаги нозиктаъблик, инсон қалбини ҳис қилишдаги ўзига хослик, самимийлик ҳар қандай кишини ўзига тортади. Мана шу фазилатлари унинг адабиётга қарашида, ёзувчи, шоир меҳнатига муносабатида ҳам сезилиб туради. Муҳими, мен танишган кездаги адабиётга чуқур меҳр, талқин ва таҳлил борасидаги жўшқинлик йўқолмаган, ҳамон ўша-ўша. Ушбу хусусиятлар А.Улуғовни ўз фикри ва овозига эга бўлган, китоблари, адабий-танқидий мақолалари кўпчилик томонидан эътироф этилган зукко адабиётшунос, фаол танқидчи сифатида танилишига омил бўлди. Чунончи, унинг "Ҳозирги ўзбек қиссачилиги", "Қиссачилигимиз қирралари", "Инсон ибратга интилади", "Асл асарлар сеҳри", "Ватан – жон ва тан" сингари илмий, адабий-танқидий китоблари ва уч юздан зиёд мақолалари, публицистик чиқишларида фаоллиги, тинимсиз изланишлари самаралари акс этган.

Ҳар бир ижодкорнинг ўз услуби бўлганидек, истеъдодли танқидчи ва адабиётшуноснинг ҳам ўз услуби бўлади. Абдулла Улуғов адабиётдаги сара асарлар ҳақида завқ билан фикр юритади. Ана шу завқ, эҳтирос мунаққид талқинлари, таҳлилий мулоҳазаларини жозибали қилиб, ичдан нурлантириб туради. "Адабиётнинг асл асарлари ноёб истеъдод соҳибларининг илоҳий илҳом билан, иштиёқ ила қилган меҳнати самараси сифатида дунёга келади. Абдулла Қодирийнинг "Ўткан кунлар", "Меҳробдан чаён", Чўлпоннинг "Кеча ва кундуз", Абдулла Қаҳҳорнинг "Сароб", Ойбекнинг "Навоий", Одил Ёқубовнинг "Улуғбек хазинаси" романлари, Ғафур Ғуломнинг "Вақт", "Соғиниш", Абдулла Ориповнинг "Биринчи муҳаббатим", "Муҳаббат", "Баҳор" каби шеърлари шундай асарлар сирасига киради", деб ёзади у бир мақоласида. Зотан, чинакам истеъдод билан яратилган бадиий асарларни таний билиш ва танита олиш танқидчининг синчковлигидан далолатдир.

Адабиёт инсонга нима беради, деган савол ҳамма вақт долзарб бўлиб келган. "Инсоннинг руҳияти, қалб кечинмалари, изтироб-қувончлари тасвири унга ўзлигини англатиш учун хизмат қилади ва комиллик йўлини кўрсатади", деб ёзади у. Дарҳақиқат, мунаққиднинг асосий вазифаси бадиият намуналаридан шу каби саволларга жавоб топмоқ ва уларда кўтарилган муаммоларнинг моҳиятини англашга қаратилган. "Инсон ибратга интилади" мақоласида айтилган қуйидаги фикр ҳам теранлиги билан эътиборни тортади: "Инсон руҳияти, қалб кечинмалари ҳаққоний акс эттирилган асарлар барча миллат кишиларининг диққатини беихтиёр жалб этади. Ғарблик билан шарқликнинг, япон билан инглизнинг, рус билан француznинг, хитойлик билан немиснинг миллий турмуш тарзида, оила тартибларида, урф-одатларида, тўй-маросимларида, ижтимоий-иқтисодий ҳаёт даражасида жиддий фарқ – тафовут мавжуд. Аммо уларнинг қалб кечинмаси, ҳис-туйғуларида, муҳаббат қувончи, изтиробларини, меҳр-оқибатни ҳис қилишида жуда яқин ўхшашлик, уйғунлик бор. Бу жиҳатдан Ер юзидаги барча миллат кишилари бирлашиб кетади".

Икки оғиз дил сўзи

Мазкур фикрда бугунги глобаллашув даврида жаҳон адабиётида кечаётган жараёнларни назарда тутиб, адабиётнинг умуминсоний қадриятлар қаторидаги ўрни муҳимлиги таъкидланаётир.

Санъаткорона яратилган асарлар ҳайратнинг маҳсулидир. Бу маҳсул илҳом билан яратилган дурдона асарларда ҳайратланарли даражада намоён бўлади. Мунаққид китобхон эътибор қилмаган ёки англамаган сирли, сеҳрли тасвирларга нигоҳ ташлайди, уларнинг моҳиятини очиб беради. Бу ҳам адабиётшунос А.Улуғовнинг илмий-адабий фаолиятига хос муҳим жиҳатлардан бири.

Бугун баракали ижод қилаётган, изланаётган ҳамкасбимизда ўша — йигирма беш йил бурун илмий анжуман минбарида маъруза қилган пайтдаги шижоати, зукколигини кўриб қувонамиз. Бадиий асарлардан олган ҳайратларини нозиклик билан ифодалаб, китобхонга таъсирчан тарзда — ўзининг ҳаяжони, ҳайратига уйғун тарзда етказишга муваффақ бўлаётганини таъкидлаймиз.

Дилмурод ХОЛДОРОВ,
ЎзМУ катта ўқитувчиси

КОНЦЕПЦИЯ ЗАРУРАТИ

Бадиий ижодда ғоянинг пишиқ-пухталиги қанчалик муҳим бўлса, илмий тадқиқотда методологиянинг асослилиги шунчалик аҳамиятлидир. Ижодкор ғояни қанчалик пишитса сарлавҳа, илк жумла, структура сиқиқлик, жозиба, тиниқлик касб этади. Олим методологик асосни тўғри белгилаб олса, ортиқча, нокерак далилу тафсилотлар табиий равишда тушиб қолаверади. Методологик асос илмий ходим онгида етиладиган мураккаб жараёндир. Ўқиш, ўрганиш, қиёслаш, руҳий-ақлий изланиш самараси ўлароқ методологик таянч контури шаклланади.

Жадалий (диалектик) тараққиёт тадрижий (эволюцион) ўзгаришларга таянади. Инқилобий ўзгаришлар диалектика таркибида бор. Лекин уни асос, таянч деб билиш тўғри эмаслигини жамиятдаги ҳолатлар, мисоллар тасдиқлади. Бадиий ижодда тадрижий ўсишнинг холис, табиий кўриниши адабий қаҳрамонларни бетакрор очишда, онг оқимини юксак маҳорат билан тасвирлашда кўринади. Онг оқими ташқи таъсир, муаллифнинг аралашувидан иҳоталанган жараёндир. Санъаткор қаҳрамондаги онг оқими хусусиятлари нозиклигини ўрганса, тасвирда адашмайди, бош йўлдан тоймайди. Асрлар синовидан ўтган реализм – яхши, лекин унда воқелик, қаҳрамон муаллиф талқини орқали акс эттирилади.

Синергетика методи асосида табиий ҳолат, борлиқни, инсонларни қандай бўлса шундай мураккабликда акс эттириш қонунияти бор. Бу қонуният жамият ҳаётига табиатдаги мураккаб тузилмадан кириб келган. Табиатдаги ҳолат, ўзгаришлар ҳақида физиклар, кимёгарлар кўп кашфиётлар яратганлар. Белгиялик олим Илья Пригожин термодинамика тизимидаги мукаммал мутаносиблик қонуниятини кашф этди. У ҳақида кўп ёзилган.

Ижтимоий соҳа вакиллари, хусусан, адабиётшунослар синергетикани ўзларича тушундилар, жамиятда татбиқ эта бошладилар. Синергетика жонсиз табиат, деган қарашни инкор этади. Темир, тош, тупроқ – жисмлар ботинида тирик сергак қудрат бор. Жамодот, наботот, ҳайвонот, жумладан, инсонга фалокат дориса, "касаллик" ҳужум қилса, сирли, ботиний куч ишга тушади, ўзини-ўзи ҳимоя қилади.

Илмий техника тараққиёти инсонни улуғлади, айни вақтда, экологик фалокатларга йўл очди. Синергетика инсон ва табиатни экологик ёвузликларга қарши курашда ҳамкор қилди. Эътибор беринг, синергетика методи қўлланила бошлагач, ҳайвонлар, парранда-даррандa, яшил олам, тоғ-тошларга муносабат ўзгарди. Хуллас, синергетика фан соҳасидаги методологик асослардан бирига айланди. Аслида-ку, синергетика тамаддуни қадим халқлар адабиётлари учун янгилик эмас. Бадиий адабиётда: "чумолига ҳам озор берма", "чўпни хўрласанг кўзга тушади", "яхши гапга илон инидан чиқади" сингари гаплар юзлаб асарларда айтилган...

Методологик асос деганда жамиятнинг ижтимоий-сиёсий, фалсафий-эстетик, маънавий-маърифий моҳиятини акс эттирган асарлар тушунилади. Йигирма йилдан бери Ўзбекистон Республикаси мустақиллик йўлидан боряпти. Мамлакатимизнинг сиёсий, ижтимоий, иқтисодий, маънавий ҳаёти Президент Ислом Каримов асарларида изчиллик билан ёритилмоқда. Ўзбекистон глобаллашув жараёнида, иқтисодий-молиявий кризис пайтида нафақат ўзини ҳимоя қилди, балки жаҳон мамлакатлари раҳбарларига иқтисодий молиявий буҳронлар гирдобидан чиқишнинг методологиясини кўрсатиб берди. Ижтимоий соҳа кишилари Ислом Каримовнинг "Юксак маънавият – енгилмас куч" (2008), "Энг асосий мезон – ҳаёт ҳақиқатини акс эттириш" (2009), "Адабиётга эътибор – маънавиятга, келажакка эътибор" (2009) сингари асарларини методологик таянч сифатида танлашмоқда. Дарҳақиқат, Президент асарларини кунт билан ўқиб-ўрганган илмий ходим ўзи тадқиқот олиб бораётган мавзунинг методологик асоси бетакрор ёритилишига эришади.

Амир Темурнинг "Темур тузуклари" асари ҳаёт синовидан ўтган дастурдир. Соҳибқироннинг давлатни бошқариш тартиботи, ички ва ташқи сиёсатнинг муҳим томонлари мазкур асарда ўз аксини топган. Амир Темур инсонпарварлик тамойилларга амал қилган. У ўз истаги, хоҳиши билан ўзга юртларга юриш қилмаган. Қайси юртни босиб олса, адолат билан иш юритишга эътибор берган. "Темур тузуклари" 12 бандининг 9 бандида машварат — келишиб, маслаҳатлашиб ҳаракат қилиш таъкидланган. Соҳибқирон фаолиятида инсонпарварлик масаласи етакчилик қилади. Аксинча, енгилган рақибига йўл қўйган хатосини тушунтиради, аҳли аёлини хўрламайди, фарзандларига амал-вазифа беради. Амир Темур узоқни кўриб ҳаракат қилган буюк арбоб-сиёсатчи эди. У мўғул босқинчиларини енгиб, Европа халқларини хавф-хатардан асраб қолди.

Диссертацияларда, йирик тадқиқотларда инсоният тан олган донишманд-файласуф, буюк олимлар асарларидан методологик асос сифатида фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Фанлар кўп, мутахассисликлар сероб. Ҳар бир олим ўз фани, мутахассислигига монанд асарларни зукколик билан танлаш уқувига эга бўлиши лозим. Адабиётшунослар Афлотун, Арасту, Форобий, Ғаззолий, Замахшарий, Улуғбек, Навоий, Бобур асарларидан, кўплаб тазкиралардан унумли фойдаланмоқдалар. Жаҳон эстетикасининг Гегель, Юнг, Хайдеггер, Фрейд сингари вакиллари асарларини ижтимоий соҳа кишилари, хусусан, адабиётчилар кунт билан ўрганмоқдалар.

Н.Бердяев, М.Бахтин сингари олимлар янги адабиётшуносликнинг илмий-назарий муаммоларини ёритдилар. Ҳозирги адабиётшунослар аксиология, герменевтика, структура, онтология, семиотика сингари масалалардан; биографик, тарихий функционал ёндашувдан; структурали микроанализ, тизимли, услубий талқин йўсинларидан хабардорлар. Глобаллашув жараёни жаҳон адабиётшунослигининг янги, истиқболли муаммоларини ўртага ташлади. Назарий методологик янгиликларни кашф этиш қийин бўлиб қолди.

XX—XXI аср ўзбек адабиётшунослигида Фитрат, А.Саъдий, И.Султон, М.Қўшжонов, О.Шарафиддинов сингари олимлар методологик муаммоларни дадиллик билан кўтардилар. Фитратнинг "Адабиёт қоидалари"да ҳануз кенг ўрганилиши лозим бўлган жиҳатлар бор. Масалан, услуб, оҳанг, урғу талқини масалалари ҳали кенг ёритилгани йўқ. Фитрат ўтган асрнинг 20-йилларидаёқ структурализмнинг ўта нозик муаммоларини кўтарган.

Академик Матёқуб Қўшжонов ўзбек адабиётшунослигида характер муаммосини теран, атрофлича ёритди. Ўнлаб тадқиқотларда М.Қўшжоновнинг характер, сюжет, композиция, шакл ва мазмун ҳақидаги назарий қарашлари методологик асос вазифасини ўтади.

Озод Шарафиддинов синчков олим эди. У ақлини таниганидан то 90-йилнинг ўрталаригача соцреализм ҳақида ёзилган ўнлаб тадқиқот, юзлаб мақолаларни ўқиди. Қанча ўқимасин, социалистик реализм унга "қалбини очмас", аксинча, узоқлашиб, бегоналашиб борарди. Рус ёзувчилари А.Платонов, М.Булгаков, М.Пришвин, Б.Пастернаклар шўро замонида яшадилар, асарлар ёздилар, ёзувчилар орасида бўлдилар. Лекин улардан социалистик реализмнинг муносиб намояндаси чиқмади. Хўш, соцреализм нима эди? Қандай қилиб жадид Ҳамза 1939 йилдан бошлаб ўзбек адабиётида соцреализмнинг асосчиси бўлиб қолди? Озод Шарафиддинов "Истиқлол қурбони ёхуд ўзлигидан маҳрум этилган шоир" мақоласида шўро замонида 12 йил яшаган, ижтимоий-адабий ҳаётда фаол иштирок этган Ҳамза Ҳакимзода зинҳор социалистик реализм методи намояндаси бўлмаганлигини тасдиқлайди. Гарчи Ҳамза "Бой ила хизматчи", "Паранжи сирларидан бир лавҳа", "Ишчилар уйғон", "Жаҳон сармоясининг сўнгги кунлари" асарларини ёзган бўлса-да, моҳиятан маърифатпарвар, жадид адабиёти вакили эди. Ундан зўрма-зўраки социалистик реализм методи байроқдорини ясадилар. Бу – мафкуравий тазйиқ, вульгарликнинг қўпол кўринишидир. О.Шарафиддиновнинг: "Ҳамза ҳеч қачон социалистик реализм методидаги адабиёт намояндаси бўлмаган", деган қатъий даъвоси XX асрда яшаган ўзбек ёзувчилари ижодини қайтадан ўрганишга ундайди.

О.Шарафиддинов табиатан истиқбол ошиғи эди. У ёшлар даврасида бўлишни ёқтирар, навниҳол ижодкорлар асарларини синчиклаб ўрганар, келажак ҳақида суҳбат қуришдан зерикмасди. Ўтган асрнинг 80-йилларидан футурология генезиси, ҳозирги ҳолати, келажаги билан жиддий қизиқди, мақолалар ёзди, футурологлар асарларини таржима қилди, чоп эттирди. Лекин устоз футурология назарияси – методологияси ҳақида узил-кесил концепция яратмади. Ваҳоланки, XX асрнинг 90-йилларидан эътиборан футурология эстетика – адабиётшуносликнинг долзарб масаласига айланганди. 1994 йилда футуристларнинг кенг қамровли конференцияси бўлди, "Этнофутурология" атамаси расман қабул қилинди. Дунёда, Озод Шарафиддинов сингари, футуризм ишқибозлари кўп эди. Футуризм глобаллашув жараёни арафасида кенг ёйилди, жаҳонда ўз мухлисларини орттирди. Бошқача айтганда, замонавий структурализм глобаллашувининг қалдирғочи бўлди. Уни этнофутуризм, деб атай бошладилар. Футуристлар жамияти ҳар бир эл, этнос, халқ ўз замини, илдизидан туриб келажакка интилиши жоизлигини уқтирди. Этномифология билан постмодернизм орасида яқинлик ҳам, зиддият ҳам бор. Қадимий анъана, урф-одатларнинг келажак билан бақамти келиши ҳаммани қизиқтиради. Демак, этнофутуризм — фолклорнинг жаҳон постмодернизми билан диалоги, баҳси.

Мантиқан, этнофутуризм мумтоз фолклоршунослик асосида ривожланиши табиий эди. XXI аср бошларида халқ достонларига қизиқиш ортди. "Алпомиш" ҳақида педагог,

Бадиият ва назария

тарихчи, санъатшунос ҳам ёза бошлади. Баъзи мақолаларда "Алпомиш" қаҳрамонлари билан Ч.Айтматов асарларидаги тимсоллар қиёслана бошланди. Фолклоршунослар миллий удумларнинг замонавий талқини ҳақида қизиқарли мақолалар ёздилар. Шомирза Турдимов фолклор асар-достонларига модернизм нуқтаи назаридан ёндашди: авлодлар силсиласи, фолклор тимсоллари, ранглар мутаносиблиги ҳақида ғаройиб чизмалар яратди. Тоғай Мурод, Ҳалима Худойбердиева, Усмон Азим, Эркин Аъзам, Хуршид Дўстмуҳаммад, Назар Эшонқул, Эшқобил Шукур каби ижодкорларнинг асарлари руҳ-руҳига фолклоризм сингиб кетди.

Ўзбек адабиётшунослигида XX асрнинг 70-йилларидан бошлаб биографик метод тараққий этди. А.Қаюмов, Л.Қаюмов, О.Шарафиддинов, А.Акбаров, Н.Каримов, Отаёр, Н.Раҳимжоновнинг танқидчилик романлари – биографик тадқиқот асарлари яратилди. Биографик методда ижод қилаётганларнинг етакчиси Наим Каримовдир. Бу муаллифнинг "Ҳамид Олимжон", "Ойбек" асарларининг яратилишига мазкур санъаткорлар "Мукаммал асарлар"ининг чоп этилишида иштирок этиши сабаб бўлган. Афсус билан қайд этиш жоизки, бизда ёзувчилар асарларининг академик нашри деярли тўхтаб қолди. Алишер Навоий, Ойбек, Ғафур Ғулом, Ҳамид Олимжон асарларининг асосий қисми чоп этилди. Лекин академик нашрнинг мукаммал қонун-қоидалари бор. 44 йилгина умр кўрган, 27 йил ижод қилган Антон Павлович Чеховнинг 30 жилдли асар ва мактублари, 18 жилд бадиий асарлари чоп этилган. Уларда адибнинг ҳар бир асарининг қораламалари, биографияси мукаммал берилган.

Ўзбек ёзувчилари ижоди, асарларига эътибор қаратсак, уларда ўрганилмаган масалалар, биографиясининг қоронғу томонлари ниҳоятда кўп.

Академик нашр биографияга, асарлар тарихига оид изоҳларни тўлиқ, ишонарли бериши билан қадрлидир. Абдулла Қодирий асарларининг академик нашри у ёқда турсин, ёзувчи ҳақида мукаммал биографик асар ёзилмаган. Ҳозир истеъдодли ёзувчилар асарларининг академик нашрини тайёрлаш ниҳоятда зарур бўлиб қолди. Тадқиқотчилар, илмий даража олиш учун, диссертация ёзувчилар учун асарларнинг академик нашри ниҳоятда зарур. Қолаверса, миллий адабиётшунослик мавқеи академик нашрларни юқори савияда тайёрлаш маҳоратига кўра белгиланади.

Ўзбек адабиётшунослиги манбашунослик, матншунослик соҳасида бой тажрибага эга. Бу – ёзувчилар асарлари академик нашрини тайёрлашда қўл келади. Иккинчидан, матншунослик, манбашунослик бадиий матн струкураси билан узвий боғлиқ. Ҳозир бадиий асар структураси, семиотикаси бўйича баъзи ишлар амалга оширилмоқда. Уларда матннинг тагмаъносини тадқиқ этишга ҳаракат қилинмоқда. Лекин структурал талқин билан шуғулланувчилар бадиий асар услуби, оҳанги, сўзтовушларининг функцияси масаласига жиддий эътибор бермаяптилар.

Ҳозирги ўзбек адабиётшунослигида модерн, постмодерн асарларининг архитектоникаси, воқеаларнинг гоҳ олдга, гоҳ ортга, гоҳ онг оқимининг табиатига кўра талқин қилинишига унча эътибор берилмаяпти. Дилмурод Қуронов, Шуҳрат Ризаев, Улуғбек Ҳамдам сингарилар ишида янгича талқинлар диққатни жалб қилади.

Афсуски, диссертация ёзаётганлар илмий концепцияни аниқ белгилаш, уни изчил давом эттиришга қийналяптилар. Бунинг бош сабаби шуки, талабалар илмий асарларни ўқиш, уқишга кам эътибор берадилар. Аслида, илмий концепция — ёш тадқиқотчининг маёғи, компаси. Хуллас, илмий-назарий таянчни бехато белгилаб олиш – пишиқ илмий иш яратишнинг гаровидир.

Абдуғафур РАСУЛОВ,
филология фанлари доктори,
ЎзМУ профессори

«Ўзбекистон почтаси» ОАЖ «ТЕЗ ПУЛ ЎТКАЗИШ» хизмати Почта алоқаси хизматларидан фойдаланинг! тел: 237-21-83; 237-18-24 e-mail: oao@post.uz

Усмон ҚЎЧҚОР

ҲАЁТ ҲАҚИДАДИР ҲАР ҚАНДАЙ ҚЎШИҚ

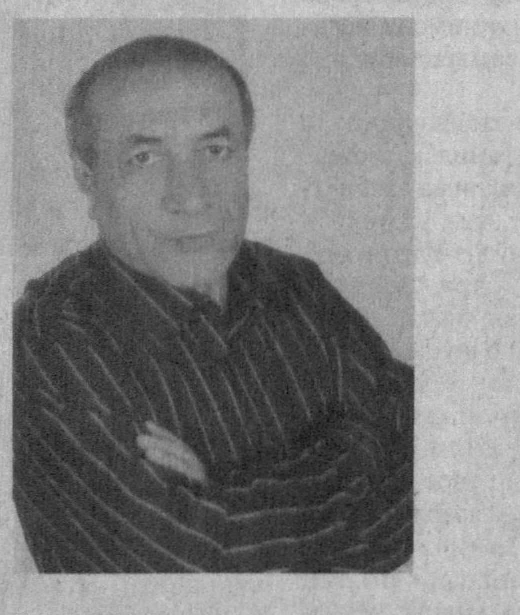

УММОН

Дўппини сал бошқачароқ
Кияр эди Миртемир домла.
Чўнг қиррасин манглайи томон
Суриб қўяр эди Миртемир домла.
Гўё боши узра вазмин кемани
Олиб кетаётган уммон эди у,
Лекин бошқачароқ бир уммон:
Зоҳирдан қарасанг – мавжи йўқ унинг,
Долғалари, тўфонлари йўқ,
Сокин эди, толғин, жим эди,
Улуғвор бир босиқлик ҳоким эди.
Бошқачароқ эди бу уммон:
Ботинида эди мавжлари,
Талотум, туғёни бағрида эди.
Кесиб ўтар эди наҳанглар
Минг йиллаб улғайган маржонқояни.
Оғир чўкиб ётган тошлар остидан
Кавак излар эди сув илонлари.
Нажотсиз чавоқлар паноҳ ахтариб
Сувўтлар ичига урарди ўзин.
Денгиз кирпилари ҳар бир деворга
Санчиб кўрар эди найзасин.
Кўз юммасдан, муаллақ қотиб
Юм-юм йиғлар эди балиқлар –
Бу уммон ҳаммадан шўр уммон эди...
Қайсидир соҳилга энди жимгина
Лангар ташлаб турар у кема.
Бироқ уммон ҳамон безовта,
Бироқ уммон асовдир ҳамон.
Минг йиллаб қаърига чўккан зулматлар
Юксакка сапчийди пўртана солиб.
Долғалар – олғалар.
Мавжлар – авжланар,
Тўфонлар айланар вулқонга...
Додига етмаган кунларнинг ёди
Уммонни мангуга уйғотиб ётар...

* * *

Ҳаёт ҳақидадир ҳар қандай қўшиқ.
Кулиб ёзсанг,
йиғлаб ёзсанг ҳам,
Қувнаб,
бағринг тиғлаб ёзсанг ҳам,
Бадхоҳ бўлсанг,
маддоҳ бўлсанг ҳам –
Ҳаёт ҳақидадир ҳар қандай қўшиқ.
Коинотми, набототми ё,
Жамодотми, ҳайвонотми ё,
Одамзотми ё –
Ҳаёт ҳақидадир ҳар қандай қўшиқ.
Ҳаёт шу қадар кенг,
шу қадар теран,
Ҳаттоки...
ҳаттоки Ўлим ҳам
Фақат Ҳаёт билан тирикдир...

* * *

Оёқ деганига ақл битмаган,
Қаёққа бошласанг, ўша томонга
Жимгина йўрғалаб кетаверади.
Эси йўқдир қўл деганнинг ҳам,
Қаёққа узатсанг, ўша томонга
Илондай билонглаб чўзилаверар.

Бу ақлсиз тилни,
бу шаккок тилни
Ўттиз икки собит соқчи қўриган
Қоронғи қалъага ҳибс этиш мумкин.

Лекин қайга олиб кета олардинг
Елкангдан зил бостан бу қайсар бошни –
Фикрлаб турганда,
ўйлаб турганда...

* * *

Бу аёл нимадан қўрқади бунча,
Ҳуркак бир оҳуга ўхшарми гоҳи.
Мажол топиб унга кўз қадагунча,
Заминга тўкилиб тушар нигоҳи.

Зориқар,
зўриқар,
чингиллар ёдим,
Ҳозир чиқиб кетар танасидан руҳ.
Мен уни кўрганман минг йиллар олдин,
Мана, минг йил кейин—яна шу андуҳ.

Лол бўлиб бу жамол, бу руҳ, бу қаддан,
Ортидан шамолдек чополмаганман.
Оҳ, мен бу аёлга минг йил муқаддам
Атиги битта сўз тополмаганман.

Нимадан бунчалар афсусда аёл,
Нигоҳи нигоҳни муздай қотирар...
Чалқинар кишанбанд маҳбусдай хаёл,
Ёндирар кечиккан куздай хотира...

Зикрилла НЕЪМАТ

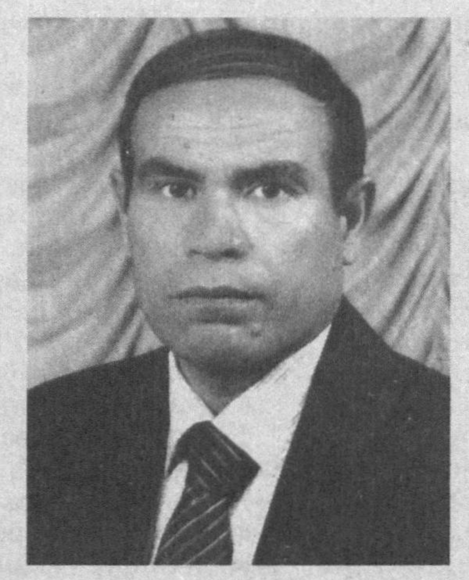

ВАТАННИ АНГЛАШ

Боболарим хоки ётар тупроғингда,
Уммондирсан, бир майсаман қирғоғингда,
Чинордирсан, жоним титрар япроғингда,
Илдизингга туташдир қалб қоним, Ватан,
Борим — Ватан, шоним — Ватан, жоним — Ватан!

Қуёшдирсан, меҳрибондир нигоҳларинг,
Яшнаб ўсар гулу майса, гиёҳларинг,
Сўнмагайдир «Шашмақом»у «Сегоҳ»ларинг,
Дилимдаги туғанмас достоним — Ватан,
Борим — Ватан, шоним — Ватан, жоним — Ватан!

Мардларинг бор, мадҳи сиғмас китобларга,
Жўровозсан Тинчлик деган хитобларга,
Ойдек юзинг чаяй гулгун гулобларга,
Шуълаларга чулғанган бўстоним Ватан!
Борим — Ватан, шоним — Ватан, жоним — Ватан!

Парво қилмай алдоқчи туш, рўёларга,
Дунёларга чиқдик ахир, дунёларга,
Олам муштоқ сендек меҳригиёларга,
Қалдирғочлар чарх урган осмоним — Ватан,
Борим — Ватан, шоним — Ватан, жоним — Ватан!

Яшагаймиз муҳаббатинг ардоғида,
Соғинчларинг юракларнинг сўроғида,
Асрагаймиз сени кўзлар қароғида,
Муқаддасим, меҳрли ошёним — Ватан,
Борим — Ватан, шоним — Ватан, жоним — Ватан!

ИҚРОР

Дунё дунё бўлиб нени кўрибдир,
Менинг ошиқлигим сезмаган бўлса.
Дарё дарё бўлиб нени кўрибдир,
Оламни менчалик кезмаган бўлса.

Бу ишқ мани не куйларга солғондир,
Нигоҳларим ёр йўлида қолғондир,
Булбулнинг ҳам булбуллиги ёлғондир,
Бағрини менчалик эзмаган бўлса.

Тўйиб-тўйиб боқай ёрнинг юзига,
Қулоқ тутай шаҳду шакар сўзига,
Ширин жоним қурбон этай ўзига,
Аҳду паймонини бузмаган бўлса.

Ҳижрон ўти сўндиролмас гулимни,
Севгим билан енгтайдирман ўлимни,
Бу дунёдан узмагайман кўнглимни,
Ёр мендан кўнглини узмаган бўлса!

ОҚ ТУРНАЛАР

Арғамчи солганча "қурей-қурей"лаб,
Кўкда учар оппоқ-оппоқ турналар.
Олисларда қолган ёримни ўйлаб,
Бунда менинг юрак-бағрим тирналар.

Эсимдадир, баҳор айёми эди,
Ишқимизнинг гўзал оқшоми эди,
Ҳаёт мисли муҳаббат жоми эди,
Севгимизга бўлди гувоҳ турналар.

Бошимиздан парвоз этиб ўтдилар,
Ишқ-вафодан овоз этиб ўтдилар,
Икки қалбни эъзоз этиб ўтдилар,
Бошимизга бўлиб паноҳ турналар.

СЕВГИМИЗГА БЎЛДИ ГУВОҲ ТУРНАЛАР

Турналар, оқ турналар, оқ турналар,
Юрагимдан отилган оҳ — турналар.
Турналар, оҳ турналар, оҳ турналар,
Сизни кўрсам, юрак-бағрим тирналар.

Аммо бизнинг севгимизга кўз тегди,
Дўстлар қолиб, ғанимларга сўз тегди,
Садоқатнинг турнасига ўқ тегди,
Айтинг, недир менда гуноҳ, турналар?!

Ёрсиз менга энди дунё бири кам,
Айриликда адо қилди мени ғам,
Осмонларга олиб кетинг мени ҳам,
Бўлай сизга содиқ ҳамроҳ, турналар.

Турналар, оҳ турналар, оҳ турналар...

УМИД

Булутлар ортидан ой чиқар сузиб,
Сутга чайилгандек оппоқ бу кеча.
Ҳажрингда қалбимнинг оромин бузиб,
Кўз юммай чиқурман токи тонгтача.

Қорамтир булутлар телбалик билан
Ойни тўсмоқ учун бенаф уринар.
Улар иккимизни ҳижронда ёққан
Шубҳа ва гумонга ўхшаб кўринар.

Юрагим бир ширин умиддан эриб,
Севинчдан дарёдай қалқир ногаҳон.
Бир кун булутларни доғда қолдириб,
Кўксимда ой каби балқишинг аён.

Ҳикоя

Расул ота бизга қўшни маҳаллада яшайди. Жуда нуроний, фариштали мўйсафид. Бир пайтлар ҳамқишлоқ бўлганимиз учун (ҳозирда шаҳарда яшаймиз) у кишининг уйига ҳол-аҳвол сўрагани бориб тураман. Қизларини тагли-тугли жойларга узатган. Чолкампир ўғли ва келини билан бирга яшашади. Уларнинг хонадонидаги тартиб, озодаликка ҳавас қиламан. Расул ота эрта тонгда бомдодга туради. Ибодатдан сўнг ҳовлига чиқиб ёлғондакам бир-икки томоқ қиради. Хиёл ўтмай ўғли Аҳмад, орқасидан келини ҳовлида кўринишади. Бири мол-ҳолдан хабар олиб, бири ҳовлига сув сепиб, супиришга тушади. Кампири ҳам нима биландир андармон бўлади. Нонушта пайти аввал ўғли ва келини, кейин эса бирин-кетин неваралари кириб келишади. Дастурхон атрофида барча оила аъзолари тўпланишади. Лекин отадан олдин ҳеч ким дастурхонга қўл чўзмайди. Ҳатто тўполончи неваралари ҳам бу қоидани бузишмайди. Нонушта тугагач, ота қўлини фотиҳага очиб, дуо ўқийди. Ўғил ишга кетади. Келин кундалик юмушлари, болалар ўйинлари билан машғул бўлишади. Бир куни Расул отаникига борсам, хомуш ўтирган экан.

— Сизга нима бўлди, кайфиятингиз йўқроқми, — дедим салом-аликдан сўнг.

— Ким билсин, — деди отахон ёстиққа тирсаклаб оларкан, — кечалари уйқу қочяпти. Дўхтирга боргандим, — отахон кулимсиради, — касалмассиз дейишди. Лекин кексаликнинг ўзи касаллик-ку. Бедаво касаллик.

— Йўғе, унақа деманг, ҳали ёшсиз, бақувватсиз, — дедим илжайиб.

Отахон бош ирғади.

— Худога шукр, қувватдан қолмадим. Ёшим ҳам саксонга яқинлашиб қолди. Болаларимни одобли, меҳнатсевар, хушмуомалали қилиб ўстирдим. Бир-бирига меҳроқибатли. Лекин...

Отахон ниманидир андишасида бир пас жим қолди. Кейин: — Бир нарсадан хавотирим бор, — деди очиғига кўчиб, — мендан кейин ҳам шундай бўп қолишармикин, ёки?..

— Хавотирингиз ўринсиз Расул ота, — дедим унинг гапини бўлиб, — ўғил-қизларингиз ақлли, эс-ҳушли, қолаверса...

Отахоннинг чеҳраси ёришиб, бош ирғади.

— Биламан, биламан, лекин кексайганда хаёлга ҳар нарса келавераркан-да, — Расул ота бир пас сукут сақлади-да, бош кўтариб менга кўз тикди.

— Бир ҳикоят эшитганман, шуни сенга айтиб берайин, балки, шунда менинг аҳволимни тушунарсан, — деди Расул ота ва бирпас хаёлга ботиб турди-да, гапида давом этди: — Бир кишининг яккаю ёлғиз ўғли бор экан. Наслининг бошқа давомчиси бўлмагани сабабли, уни худди тишининг орасида асрагандек асраб авайлаб вояга етказибди. Худодан тилаб олган фарзанди-да, айтгани-айтган, дегани-деган экан. Нимани истаса ўзи емаса-емай, ичмаса-ичмай унга муҳайё қиларкан.

Йиллар ўтиб бола улғайибди. Саёқ юрадиган одат чиқарибди. Ота бундан хавотирга тушибди, албатта. Ўғлига насиҳат қилиб кўрибди, фойдаси бўлмабди. Дўқ урибди, наф чиқмабди. Ўғил ўз билганидан қолмабди. Ўтганнинг ўроғини, кетганнинг кетмонини оладиган бўлибди. Хуллас, ўғлининг қилиқларидан маҳалла-кўй олдида ота боши эгилиб қолибди. Бирон чора кўришга ожиз. Бўйбасти баробар ўғлини уриб-сўкиб йўлга солишнинг имкони йўқ. Нобакор ўғил борган сари ҳаддидан ошаверибди. Уйлантириб қўйишгандан сўнг ҳам ақли кирмабди. Топиш-тутишнинг тайини йўқ, улфатлари билан овора, хотин, бола-чақасининг, ота-онасининг ҳолидан хабар олмайдиган даражага етибди. Ғам отани бевақт тўшакка михлабди. Бандаликни бажо келтираётганда ўғлини ёнига чақириб, васият қилибди:

— Мана ўғлим, менинг ҳам куним битиб қолди. Яхши бўл, дедим бўлмадинг, саёқ юрма дедим, айтганимни қилмадинг. Яна бир ўйлаб кўр болам, бу юришингда ҳадемай бор йиққан-терганимни тугатасан. Улфатларинг ҳам кунингга ярамай қолади. Ўшанда сенинг аҳволингни кўриб, қабримда тик тураман. Аммо бирон ёрдамим тегмаслиги аниқ. Гапларимни яхшилаб ўйлагин, болам. Жуда ноилож қолганингда, бирон чора кўришга ҳеч бир имконинг бўлмаганда, боғ четидаги эски иморатнинг ичига кир-да, ўнг тарафдаги учинчи ходага ўзингни ос. Бу менинг сенга сўнгги васиятим.

Нобакор ўғил отам алаҳсираяпти, деган хаёлга бориб, гапларига эътибор бермабди.

Марҳумнинг жанозасини ўтказганидан сўнг ўғил яна эски қилиқларини давом эттираверибди. Оқибатда худди отаси айтган аҳволга тушиб қолибди. Ошналари ундан юз ўгирибди. Қарз эгалари кунига эшигини тақиллатиб келаверибди. Қарзни тўлашга эса ҳеч вақоси қолмабди. Ғам-қайғуга ботибди. Ўйлаб-ўйлаб бирон чора кўришга ожиз қолибди. Шунда... Хаёлига ярқ этиб отасининг васияти келибди. Дунёда суянадиган бирон киши қолмаганига амин бўлиб, отаси айтган иморатга кириб васиятда айтилган учинчи ходага арқонни боғлабди-да, ўзини осибди.

Шунда... Ўлим ҳам уни четлаб ўтибди. Хода арралаб қўйилган экан. Синиб кетибди. Йигит алам билан ўрнидан туришга чоғланган маҳал бошидан тилла тангалар қуйилибди. Отаси ходанинг ичига анчагина бойлик яшириб кетган экан. Ўғлининг оғир аҳволга тушишини билган ва шунинг учун ҳам айнан шу ходага ўзини осишини буюрган. Жонига қасд қилмоқчи бўлган ўғилнинг кўзи мошдек очилиб, шу кундан саёқ юришларини бас қилган экан...

— Жуда ибратли ҳикоят экан, — дедим ҳаяжонимни яширмай.

Расул ота деразадан ташқарига, япроқлари тўкилиб битаёзган дарахтларга ўйчан кўз тикиб деди:

— Агар, ота ўлими олдидан барча бойликларини берганида ўғил нобакор уларни ҳам харжлаб юборган бўларди. Ана шунақа, Қувондиқбой, ота-оналар нариги дунёдаям тинч ўтирмайди, орқасида қолган болаларининг ғамида юришади...

Ойпари ёввойи каптарнинг сулув боласи, негадир бошқа қариндошларига сираям ўхшамас, аъзойи бадани оппоққина тук билан қопланган эди. У осмон билан бўйлашадиган "Келин учди" жарида яшарди. Ўтган йили эрта баҳорда жардан бехос тарма учдию уяси бузилиб кетди. Қоронғу тўс-тўполонда тасодиф қайиғининг қуйруғига илиниб, жони омон қолдию қолганларнинг нима бўлганидан хабар топмади. Кейин ёлғиз ўзи боши оққан томонга қараб узоқ учди. Безовта кўнгли йўлдош тусарди. Қидира-қидира Кўкпарни топди. Улар жуфт бўлиб ташландиқ молхона чордоғида қўним топишди. Тинчгина, хилват жой. Ойпари тўртта бола очди. Иккови оқбош, энасига ўхшайди. Қолган иккитаси эса Кўкпарнинг ўзгинаси. Болаларни кўриб иккаласи ҳам қувонди. Энди оила деса бўлади. Лекин болаларнинг ташвиши кўпроқ онага тушар экан. Ойпари қиш-қировли кунда дон қидириб бориб, қўлга тушди. Уни яқин қишлоқдаги чоғроқ ҳовлида, юз-қўли кир-чир юрадиган хўппа семиз бола каттакон сут сават ичига дон сепиб, четига чўп тираб, унга узун ип боғладию, тузоққа туширди. Худди ўша куннинг эртасига Раҳимжон исмли қўшни йигит яккаю ягона эркатой, аммо дардчил қизчасини хурсанд қилиш учун болага пул бериб, Ойпарини сотиб олди. Унга Ойпари деган исмни ҳам ўша Раҳимжоннинг қизи Дилшода қўйган. Дилшоданинг мункиллаб қолган бувижони, ҳозир парилар йўқ, ҳаммаси каптарга айланган. Каптар, дегани асли парилар зотидан, дея кўп уқтирган. Дилшода отаси келтирган оппоқ каптарни ўша парилардан бири, деб ўйлаганидан Ойпари деб қўяқолди. Ойпарини кун бўйи оёғидан боғлаб қўйишди. Кечга тортиб, Дилшоданинг бобоси Норкул чўпон тоғдаги сурувдан қайтди. Каптарни кўриб Дилшодага деди:

— Уҳ, уҳ, семизгина экан, ҳозир сўйиб бераман, аянг шўрва қип беради. Барибир боқолмайсан. Ёввойи каптарнинг қўлга ўрганиши қийин. Бор-йўғи биттагина. Боз устига мушук дегани, бунга ўч бўлади.

Қизча нима деярини билмай, анграйиб қолди. Ахир парини сўйиб бўладими? Чўпон ота шошилмай каптарни тутиб олиб, оёқ- тумшуқларини обдастадан сув қуйиб ювиб, қанотларини қайириб, кирза этикли чап оёғи остига олди. Ёнидан шартта пичоғини олиб, бир нима деб пичирлаб, каптарнинг бўйнига тиғ тортмоқчи бўлганида Дилшода чинқириб юборди:

— Боважон, жон бова, ўзимнинг бовам, сўйманг, ўлиб қолади. Ахир бу Ойпари-ку.

Бобо тўхтади. У гоҳ қўлидаги олмосдай ўткир ғелоний пичоққа, гоҳ Ойпарига, гоҳ Дилшодага қаради. Дилшода ялинишдан тўхтамасди. Эркидан айрилган, қанотлари қайрилган Ойпари тили йўқ, аммо дили билан Дилшоданинг жажжи юрагига боғланиб, оҳ уриб ёлворарди:

— Садағанг кетай, дардингни олай, Дилшода, оппоқ қиз, ёлвор, дод, деб чинқир, бобонгни инсофга келтир! Ахир менинг ҳам сендайгина болаларим бор.

Хайрият, бобо инсофга келди. Пичоқ қинга кирди. Унинг қинида тургани маъқул. Ўткир тиғ ўзи шилган терига тегиб турсагина жойида тинч ётади. Қиндан чиққан тиғнинг муддаоси кесмоқ бўлади. Бобо туриб-туриб беихтиёр Ойпарини қўйиб юборди:

— Бор, эркин учавер, тўдангга қўшил, фақат менинг неварамни дуо қил!

Дилшоданинг ўпкаси тўлиб, ҳиқиллаб йиғлаб юборди. Унинг кўз ёши сабаби ўзигагина маълум эди. Бироқ эртаси тонгда Ойпари бир эмас, олтовлон бўлиб Раҳимжоннинг ҳовлисига учиб келди. Ўз хоҳиши билан. Нега? Негалиги Яратганнинг ўзигагина маълум. Дилшода қувониб-қувониб уларга дон берди. Тавба, улар кечқурун ҳам кетишмади. Чордоққа чиқиб ётишди. Эртасига ҳам, индинига ҳам. Бобо ҳайрон, Раҳимжон ҳайрон, ҳамма ҳайрон. Фақат Дилшоданинг ҳайрон жойи йўқ. Унинг дили шод. Чунки Ойпарининг тилагани бўлди, Дилшоданинг кўнгли тўлди. Бўғотда ёғоч уйчалару халтачада дон-дун пайдо бўлди. Ойпари париликдан чиқиб, хонаки каптарга айланди — қўйди. Демакки, унинг қайсидир аждоди — ё оғаси, ё тоғаси уй каптари бўлган. Дилшоданинг ҳам дарди фориғ бўлиб, Раҳимжоннинг анча улғайган, эс-ҳушли, ранг-рўйли, ҳаммадан суюмли қизига айланди.

ШОПЕН АСАРЛАРИ ЖОЗИБАСИ

Айтишларича, полшалик композитор Фридерик Шопен уч яшарлигида онасининг маъюс қўшиқларидан йиғлар, аксинча, қувноқ куйлар эшитиб қолса, қувонганидан қарсак чалиб юборар экан. Болалигидан мусиқага ошно бўлиб ўсган буюк композитор этюдлар, сонаталар, "Алвидо ҳаёт" прилюдияси, "Бир томчи сув", "Томга урилаётган ёмғир томчилари" каби кўплаб умрбоқий асарлар яратди. Шопен ижодининг шоирона қирралари, ундаги илоҳий ҳайрат, қалбни жунбушга келтирувчи ва нурафшон этувчи, инсон заковатини юқори чўққиларига олиб чиқувчи қудрат тингловчини мафтун этади.

Шопен бетоб эди, лекин у дард билан мардонавор курашар, ҳаётдан нолимасди, томошабинлар олдига чиққанда ўзини санъаткорона, ўта камтар тутарди. Унинг соғлиги тобора заифлашиб борар, шунга қарамай, минг машаққат билан ҳайратомуз асарлар яратишда давом этарди.

Яқинда Миллий рақс ва хореография олий мактабида ана шу буюк композитор таваллудининг икки юз йиллигига бағишланган кеча бўлиб ўтди. Тадбирда таълим маскани талабалари фортепианода Шопен ижодидан намуналар ижро этишди. Гўзал, жозибадор рақслар ҳам кечага файз бағишлади.

Кечада Полша Республикасининг Ўзбекистондаги Муваққат ишлари вакили Ежи Станкевич қатнашди.

Шоҳсанам УСАНОВА

ШОИРНИ ЭЪЗОЗЛАБ...

Андижон заминида ўтган асрда мумтоз шеъриятимизнинг ўнлаб вакиллари яшаб ижод этган. Маҳжурий, Қори Зокирий, Улфат, Сайфий, Анисий, Собир Абдулла, Восит Саъдулла каби ижодкорлар сафида Ўзбекистон халқ шоири Зокиржон Холмуҳаммад ўғли Ҳабибийнинг номи ҳам алоҳида эъзоз билан тилга олинади.

Куни кеча Ҳабибий таваллудининг 120 йиллигига бағишлаб Бобур номидаги Андижон мусиқали драма ва комедия театрида "Назм ва наво" кечаси бўлиб ўтди.

Тадбирда сўзга чиққан вилоят ҳокимлиги мутахассиси Машариф Юсупов, адиб Олимжон Холдор, Андижон давлат университети профессори Сайфиддин Жалилов бугунги кунда мустақил диёримизнинг катта тантаналарида баралла янграётган шоирнинг умрбоқий қўшиқлари ҳақида сўзладилар. Равшан Ҳамроз, Гулжаҳон Ўлмасова, Нурилло Тўхтасинов, Ойдиной Абдумуталибова, Мухлиса Абдужалилова каби ёш ижодкорлар ўқиган шеърлар, мухаммаслар назм ва наво кенгаш қатнашчиларига манзур бўлди.

Зулфия номидаги Давлат мукофоти соҳиби Ширин Маматова, "Ниҳол" мукофоти совриндори Рўзихон Нурматова, "Мерос" ҳамда "Гулжамол" мақом халқ дасталари хонандалари Ҳабибийнинг халқимиз кўнгил мулкига айланган қўшиқларидан ижро этдилар. "Сумалак" рақс дастаси рақкосалари ҳам кечага файз киритди.

Бу гулшан соз эди соз устига соз эттали келдик,
Қадрдонларни шод айлаб сарафроз эттали келдик...
Чаман булбулларидек сайр этиб гулзору боғларда,
Ҳамиша яйраб эркинликда парвоз эттали келдик.
Ҳабибий, мақсадим тинчлик, фаровонлик давом этсин,
Кўнгилларни баҳор айёмию ёз эттали келдик.

Ҳабибийхонлик кечалари вилоят ўқув юртларида ва шоир туғилиб ўсган Пахтаобод туманида ҳам бўлиб ўтди.

Хуршида ҚЎЧҚОРОВА

«Ўзбекистон почтаси» ОАЖ 1992-2010 йилларда чиқарилган Ўзбекистон почта маркалари, блок ва кичик варақларнинг мавзули ва йиллик тўпламлари кляссер ва буклетларда сотувда мавжуд. Сайт: www.pochta.uz ; e-mail: oao@post.uz

ДУНЁ КЕЗГАН "БУЛБУЛЧА"

Учрашув

Санъат ва мусиқа эзгу туйғуларни шакллантиришга қодир мўъжиза. Фарзандларимиз гўзалликка иштиёқ, куй-қўшиққа муҳаббат руҳида камол топса, келажакда қандай касб соҳиби бўлишидан қатъи назар, эзгуликка ошно, фидойи ва ватанпарвар инсон бўлиб етишишлари шубҳасиз. "Булбулча" болалар ашула ва рақс ансамблига, мана қирқ йилдирки, Ўзбекистон халқ артисти, профессор Шермат Ёрматов бадиий раҳбарлик қилмоқда.

— Ўтган давр мобайнида ансамблимизда юзлаб истеъдодлар вояга етди, — дейди Шермат Ёрматов. — Дастлаб 10-15 иштирокчи билан фаолият бошлаган "Булбулча" ансамбли ҳозирга келиб 500 дан зиёд ўғил-қизни ўз бағрига олиб, уларга санъат сирларидан сабоқ бермоқда. Мақсадимиз мусиқа ва рақс санъати орқали ёшларимизни юксак дид ва нозик қалб эгалари қилиб тарбиялашдир. Болаларни мусиқа илмидан хабардор этиш жараёнида уларни равон ва чиройли талаффузга, саҳна маданиятига, қўшиқни юракдан ижро этишга ўргатамиз. Шогирдларимизнинг ҳаммаси ҳам келажакда санъаткор бўлмаслиги мумкин, аммо "Булбулча" мактабини ўташ палласида ижодни англаш ҳисси, чинакам санъатни саёз нарсалардан фарқлай билиш лаёқати шаклланишига шубҳа йўқ.

— Болаларнинг иқтидорини аниқлашда асосан нималарга эътибор берасиз?

— Энг аввало, уларнинг "Булбулча" қаерда?" деб қидириб келганидан маъно уқаман. Қолаверса, кичкинтойларнинг беғубор кўзидан санъатга нечоғли иштиёқ борлигини илғаш мумкин. Мен одатда шу иштиёқни сўндирмаслик учун ундан ёд олган қўшиғини ижро этиб беришни сўрайман. Бирор қобилият сезилмаса ҳам, руҳлантириш учун ёнимда олиб қоламан. Баъзи болалар ўзининг бор иқтидорини ҳамма жойда ҳам намойиш эта олмайди. Мана шуни тўғри англаб, қўллаб-қувватласангиз, вақти-соати билан уларнинг аксарияти санъатга яхшигина уқуви бор эканини намойиш этади.

— Ўзбек халқ чолғу оркестри учун ёзилган "Бойчечак", "Ёшлигим" сингари миллий руҳдаги ашулаларингизни ўқувчилар жўр бўлиб, алоҳида бир меҳр билан ижро этишади. Сўнгги йилларда яна қандай янги асарлар яратдингиз?

— Ансамблимиз репертуарида болалар ижроси учун мўлжалланган энг содда куй-қўшиқлардан тортиб, сюита, кантата ва вокал-хореография жанридаги йирик асарларгача бор. Болалар хори ва ўзбек халқ чолғу оркестри учун ёзилган қўшиқлар, шунингдек, беш қисмли "Ассалом, ҳаёт" ҳамда "Бу гулшан соз экан" номли асарлар сўнгги йилларда миллий мусиқа маданиятимизни, болаларимизнинг қобилият ва иқтидорини кенг миқёсда намоён этмоқда. Ансамблда фаолият кўрсатаётган малакали мутахассислар меҳнати халқаро миқёсда ҳам эътироф этилаётгани бежиз эмас. Айниқса, сўнгги йилларда Сожида Алимова, Гулбаҳор Мансурова, Дилбар Абдуллаева сингари балетмейстерларимиз ижоди "Булбулча" фаолиятида муҳим ўрин тутаётганини таъкидлаш жоиз. Ансамблимиз таркибида ашула ва рақс, эстрада йўналиши ҳамда чолғу гуруҳлари бор. Булар болаларнинг ёши ва қизиқишидан келиб чиққан ҳолда уларни машғулотларга кенг жалб этиш мақсадида ташкил этилди.

— Устоз-шогирд анъанаси ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Ҳамма соҳаларда ҳам касб сирларини ўрганишда устоз ўгити ва сабоғи муҳим ўрин тутади. Ўзимни устозлардан ёлчиган инсон, деб биламан. Мактабда Исроил ака Тўхлиев қаттиққўллик билан тарбия берган. Ўша пайтлар мактабларда на пианино, на бирор техника воситаси бор эди. Чилдирма билан дарс ўтганмиз. Кейинроқ пойтахтдаги Маданият коллежида Усеевич Имма Анатолевнада таҳсил олдим. Илк бор Ўзбекистонда болалар хорини ташкил этиш таклифи билан чиққан мусиқашунос Елена Кензер ҳам менга устозлик қилган. Юнус Ражабий, Дони Зокиров, Фаттоҳ Назаров билан бирга ишлаб, кўп нарсаларни ўргандим. Шогирдларим орасидан Илҳом Фармонов, Севара Назархон, Анвар Санаев, Анвар Ғаниев сингари кўплаб халқ севган хонандалар етишиб чиққан.

— Бугунги ёшлар ижодида шахсан сизнинг кўнглингизни тўлдирадиган, шу билан бирга қониқтирмайдиган жиҳатлар нималарда кўзга ташланади?

— Фарзандларимиз билим олиши, ижод қилиши учун етарлича шарт-шароит муҳайё. Болаларда иқтидор ҳам бор. Бироқ шу ноёб иқтидор баъзан бесамар кетаётганига ачинаман. Мен бу ўринда шовқин-суронли куй-қўшиқлар оммалашаётганини назарда тутяпман. Баъзи ёшларнинг ижроларида ўзбек тили талаффузининг бузилиши, миллий менталитетимизга мос бўлмаган хатти-ҳаракатлар, беўхшов либослар ва миллий санъатимизга ёт жиҳатларни кўриб ранжийман. Менимча, мусиқага иштиёқманд ёшларга ижро услуби, матн мазмунининг тарбиявий аҳамияти тўғрисида чуқурроқ билим беришимиз лозим. Гоҳо шундай вазиятларга дуч келаман: беш-олти ёшли болакай олдимга келади. Ундан ёд олган ашуласи ҳақида сўрасам, бугун эфирларда жаранглаётган саёз қўшиқлардан бирини худди хонанда айтганидек ижро этиб беради. Албатта, ёш боланинг битта қўшиқни қойиллатиб айтиб бергани яхши. Лекин саёз, сийқаси чиққан хониш боланинг дидига салбий таъсир этади-ку! Демоқчиманки, болаларда эндигина шаклланаётган ижодий хотира сўзи тумтароқ, бемаъни хиргойини эслаб қолишга сарф бўлаяпти. Бу борада фарзандларимизда айб йўқ. Бунинг олдини олиш учун биз катталар, биринчи навбатда, юки енгил қўшиқлар урчиб кетишига йўл қўймаслигимиз керак. Қолаверса, радио-телевидениеда, матбуотда мусиқий-тарбиявий чиқишларни кучайтиришимиз, таълим-тарбия жараёнида болалар онгига зарур мусиқий билимларни сингдириб боришимиз лозим.

— Хориж сафарлари таассуротлари билан ҳам ўртоқлашсангиз.

— Ансамблимиз қай бир халқаро тадбирда иштирок этмасин, ҳамиша санъат ихлосмандларининг олқиш ва эътирофига сазовор бўлиб қайтади. Кўплаб фестивалларда бошқа иштирокчиларга иккита ашулага рухсат берилганда, бизга яна қўшиқ куйлаб бериш таклифи тушаверади. Бу ўзбек мусиқа санъатининг халқчиллиги, миллий либосларимиз жозибаси, ва албатта, фарзандларимиз иқтидори туфайлидир. Қолаверса, бундай ютуқларда бастакорлар, шоирлару балетмейстерларимизнинг ижодий изланишлари алоҳида аҳамиятга эга. Яқин вақтларда Россия, Эстония, Югославия, Конго, Финляндия, Туркияда гастрол сафарларида бўлдик. Туркияда бўлиб ўтган халқаро танловда, Югославиядаги "Олтин булбулча" танловида, Болтиқбўйи мамлакатларида ўтказилган қатор қўшиқ байрамларида юксак натижаларни қўлга киритдик. Москвада ўтказилган "Камиктон" дастурида репертуаримиз кўпчиликка манзур бўлди. Чайковский залидаги мунозарали клубда энг юқори ўринни беришди. Айниқса, машҳур дирижёр Эрин Сакснинг ўз ҳайратини яширмагани бизга рағбат бўлди.

— Бугун жойлардаги умумтаълим мактаблари махсус мусиқа даргоҳларида яратилаётган шарт-шароитни кўриб қувонамиз. Ушбу масканлардаги таълим-тарбия жараёнлари, мутахассислар савияси, ёш авлодни санъат ва мусиқа илмига қизиқтириш қай даражада?

— Дарҳақиқат, бугун мамлакатимизнинг энг олис қишлоқларидаги иқтидорли ёшларни ҳам кашф этиш имкониятлари кенгайди, жойларда бошланғич мусиқий таълим сифати ошмоқда. Мусиқа ва санъат мактаблари фаолияти такомиллашмоқда. Юртбошимиз ташаббуси билан ушбу йўналишда фаолият кўрсатаётган таълим даргоҳларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, мактабларни қайтадан жиҳозлаш ва таъмирдан чиқаришга катта эътибор қаратилаётир. Ҳар бир туманда биттадан мусиқа мактаби қад ростлаётгани, бир неча янги мусиқа мактаблари болаларни ўз бағрига жалб этаётгани қувонарли ҳол, албатта. Бола қалбида санъатга бўлган ҳавасни янада кучайтириш керак. Менимча, мусиқа мактабларида ўсмирлик даврига мос қўшиқларга эътиборни кучайтириш лозим. Айнан мана шу пайтда ёшларда овоз шаклланиш жараёни рўй беради.

Мусиқа дарслари савияси ҳақида гапирадиган бўлсам, айрим туманлардаги мактабларда мусиқа дарслари номига ўтилаётгани, бадиий тўгараклар шаклланмаганига гувоҳ бўлиш мумкин. Имкониятлар етарли бўлишига қарамай, ашула ва рақс дарслари техник воситаларсиз ўқитилмоқда. Бу болаларнинг мукаммал сабоқ олишларига тўсқинлик қилади. Санъат йўлини танлаган ҳар бир мураббий ўз вазифасига масъулият билан қарашини истардим. Зеро, мусиқанинг инсон қалбига ижобий таъсирини бошқа ҳеч нарса билан тенглаштириб бўлмайди.

— "Булбулча"нинг келгуси режалари ҳақида гапириб берсангиз.

— Кейинги йилларда "Ўзбектелеком" компанияси ҳомийлигида қатор тадбирларни амалга ошираяпмиз. Шулардан бири — сўнгги ўн йилликда ижро этган асарларимизни "Булбулча" куйлайди" номида беш жилдлик махсус китоб ҳолида нашр этиш.

Бугун юртимизда ёш авлоднинг мусиқа ва санъатга бўлган қизиқишини ошириш борасида амалга оширилаётган ишлар эзгу мақсадларимизни рўёбга чиқармоқда. Хусусан, Президентимизнинг "Болалар мусиқа ва санъат мактабларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларнинг фаолиятини янада яхшилаш бўйича 2009-2014 йилларга мўлжалланган Давлат дастури тўғрисида"ги қарори бу борадаги ишлар кўламини янада кенгайтиришда дастуриламал бўлаяпти. Ушбу дастурга мувофиқ ёшларнинг миллий санъатимиз ҳамда жаҳон мумтоз мусиқаси намуналаридан кенг баҳраманд бўлиши учун ҳар томонлама қулай имкониятлар яратилмоқда. Эртамиз эгалари, умидимиз гулғунчаларининг замонавий шарт-шароитлар муҳайё этилган ўқув масканларида таълим-тарбия олиши ва келажакда жаҳон миқёсидаги нуфузли тадбирларда ноёб истеъдодларини намоён этиб, юртимиз шаънини юксалтиришлари ҳар биримизнинг дилимиздаги эзгу ниятдир.

Маҳбуба БОЙМУРОДОВА
суҳбатлашди

«ДУТОРЧИЛАР» ЯНА САҲНАДА

Ёш авлодни тарбиялаш ва маънавий дунёсини бойитишда қадриятларимизга меҳр-муҳаббат руҳини сингдириш муҳим аҳамият касб этади. Бунда миллий мусиқа санъатининг ўзига хос ўрни бор. Миллий чолғуларимиз орасида қадимий ва севимли созлардан бўлган дутор оддийлиги ва мўъжизавийлиги билан дунё халқларини ҳайратга солувчи созларимиздан бири ҳисобланади. Дуторнинг кенг оммалашувида ва халқимиз, жумладан ёшларга манзур бўлишида 1979 йил ташкил топган Ғанижон Тошматов номидаги «Дуторчилар» ансамблининг ҳиссаси катта. Мазкур ансамбл Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ташаббуси билан 2009 йили Бадиий жамоалар ижодий бирлашмаси таркибида қайта ташкил этилди. Ҳозирги кунда жамоага Ўзбекистон давлат консерваторияси «Халқ чолғулари» кафедраси доценти Рўзиби Хўжаева раҳбарлик қилмоқда.

— Жамоамиз асосан 18 ёшдан 30 ёшгача бўлган хотин-қизлардан иборат. Улар орасида дуторчи созандалар, раққосалар ва фолклор жанрида ижод қилувчи хонандалар бор, — дейди Рўзиби опа. — Уларнинг барчаси Ўзбекистон давлат консерваторияси ва Санъат институтини тугатган ҳамда айни пайтда мазкур даргоҳларда таҳсил олаётган талабалардир. Жамоамиз аъзолари бири-биридан иқтидорли, десам муболаға бўлмайди.

Инсон қалбига йўл топишда мулоқот, муомала, сўз, янада аниқроғи, куй-қўшиқнинг қудрати беқиёс. Мусиқа таъсирида одам руҳан покланади, эзгуликнинг маъно-мазмунини тушуниб етади, чексиз завқ олади. Ҳар бир даврнинг, ҳар бир авлоднинг ўз куй-қўшиқлари бўлади. Шу сабабли «Дуторчилар» ансамбли ҳам репертуарини қайта тузди. Аввало, ижро қилинаётган асар характеридан келиб чиқиб, созлар таркибига чанқовуз, қайроқ, қошиқ, пиёлалар, урма асбоблар (бубин, маракас, табла, доира) киритилди. Фақат куй-қўшиқ билан чекланмасдан кичик саҳна кўринишлари, лавҳалар тайёрлаш йўлга қўйилди. Бунга Нуриддин Аминжонов сценарийси, Абдулазиз Ҳасанов мусиқаси асосида саҳнага қўйилган «Она-бола» театрлаштирилган томоша ёрқин мисол бўла олади. Бу дастур телевидение орқали кенг томошабинлар оммасига тақдим этилди. Ҳозир жамоа Фахриддин Содиқов ва Неъматжон Қулабдуллаев каби таниқли санъаткорларнинг куй-қўшиқларини ижро этиш билан бирга, мақом йўналишида ҳам ўзларини синаб кўрмоқчи.

«Дуторчилар» ансамблининг иқтидорли қизлари ижроси дилларга завқ бағишлайди. Масалан, чертмакда Раъно Каримованинг олдига тушадиганлар йўқ. Дурдона Ҳайдаралиева, Малоҳат Набиева каби дуторчи қизларнинг ижролари ҳам кўпчиликка манзур. Зумрад Жумабоева, Шаҳноза Шерматова, Мактуба Зоҳидова каби раққоса қизларнинг зебо рақслари, Ойдиной, Умидахон, Барно Кенжаеваларнинг ёқимли, ширадор овозлари бу ижрочиларнинг келажаги порлоқ эканига ишонч уйғотади.

Ўзбекистон давлат консерваториясида бўлиб ўтган «Кўп овозли ансамбллар» халқаро фестивалида "Дуторчилар" махсус диплом билан тақдирланди. Бугун қизлар ўзбек миллий дуторини дунё бўйлаб "сайратиш" ниятида репертуарларини мумтоз ва замонавий куй-қўшиқлар билан бойитмоқдалар.

Дилдора РИЗАЕВА

"ИҚЛИМ ВА САНЪАТ"

Пойтахтимиздаги Ёшлар ижод саройида очилган халқаро видеоарт кўргазмаси шундай номланган. Тошкентдаги Гёте институти ва "Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми" жамғармаси ҳамкорлигида ташкил этилган кўргазма "Ўзбекистонда Германия ҳафталиклари" доирасида ўтмоқда.

Германия Федератив Республикасидан келган таниқли видеоартчилар Ян Вербеек ва Аки Наказаву Тошкентда маҳорат дарсларини ўтди. Покистон, Қирғизистон, Қозоғистон ва Ўзбекистон рассомлари билан бирга видеоарт тарихи ва ривожланиши бўйича фикр алмашилди. Профессионал ижодкорлар ҳамкорлиги ва замонавий аудио-визуал воситаларнинг кенг имкониятлари видео санъати асарлари яратилишига имкон берди.

Кўргазмадаги ҳар бир сюжет алоҳида ўзига хосликка эга. Бу асарлар томошабинни фақат инсон ва табиат ўртасидаги боғлиқлик ҳақида ўйлашгагина эмас, ўзининг борлиққа муносабатини тушунишга, атроф-муҳит гўзаллигини ва айни дамда нозиклигини ҳис этишга чорлайди. Масалан, Асқар Ўрмоновнинг "Дарахт" видеотасмаси дунё абадийлиги ҳамда ҳаёт илдизининг рамзий ифодаси бўлса, Даря Сорокинанинг "Ришталар" асари инсон куч-қувватининг манбаи ҳақида. Раиса Дорошинанинг "Мерос" асарида асосий эътибор Ўзбекистон ва унда яшаётган халқлар маданиятининг ўзига хослигига қаратилади. Гайша Маданова видеосининг ғояси инсон ва атроф-муҳитнинг ўзаро муносабатига асосланади. Зоя Фалькова, Диана Ухина ва бошқаларнинг ишлари ҳам асосан инсон ва табиат ўртасидаги боғлиқлик ҳақида.

"Мазкур лойиҳа "Ўзбекистонда Германия ҳафталиклари" доирасидаги энг муҳим тадбирлардан бири, — деди кўргазма очилишида Гёте институти директори Йоханес Даль. — Мақсадимиз Марказий Осиё видеосанъатини қўллаб-қувватлаш ва рассомлар ўртасидаги ижодий ришталарни янада мустаҳкамлашдан иборат".

САҲНАДА КЕЧГАН ЯРИМ АСР

Санъатимиз фидойилари

Маннон Уйғур номидаги Сурхондарё вилоят мусиқали драма театрининг юксалиш палласини тажрибали режиссёр, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Мансур Равшановнинг хизматларисиз тасаввур этиб бўлмайди.

1975 йили Сурхондарё театрига бош режиссёр этиб тайинланган Мансур ижодининг илк дамлариданоқ томошабинларга ҳар томонлама мукаммал саҳна асарлари тақдим этиш йўлида изланa бошлади. У саҳнага қўйган "Жон қизлар" (Қ.Шанғитбоев, К.Бойсеитов), "Ёрилтош" (Ш.Саъдулла), "Қиз қўшиғи" (Г.Хугаев), "Ажаб савдолар" (Ҳ.Ғулом), "Суймаганга суйкалма" (С.Хўжаниёзов), "Серғайрат кишилар" (В.Шукшин), "Макр ва муҳаббат" (Шиллер), «Қизил дуррали нозик ниҳолим» (Ч.Айтматов), «Майсаранинг иши» (Ҳ.Ниёзий), "Келинлар қўзғолони» (С.Аҳмад), "Момо ер" (Ч.Айтматов), "Ўз аризасига кўра" (Ў.Умарбеков), "Узоқдан келган куёв" (Ҳ.Расул), "Ака – ука совчилар" (Р.Муҳаммаджонов), "Тақдир эшиги" (Ш.Бошбеков) каби спектакллар театрнинг ўзига хос ижодий қиёфасини шакллантирди.

Айниқса, истиқлол йилларида кўп йиллик тажрибага эга режиссёр театрга ёш, тажрибали актёр ва актрисаларни, янги муаллиф ва маҳаллий драматургларни тортишга катта аҳамият берди. У.Азим («Бир қадам йўл», «Алпомишнинг қайтиши»), Х.Хурсандов («Ўлдинг, азиз бўлдинг», «Кампир топайми, дадажон»), Ш.Раҳматулло («Шоҳ ва шоир»), И.Отақулов («Қамашган кўзлар»), Н.Парда («Адиб Собир Термизий») сингари асарлари илк бор Мансур Равшанов томонидан Сурхондарё театрида саҳналаштирилди.

Режиссёрнинг сермқирра ижоди истиқлол даврида саҳналаштирган тарихий ва замонавий мавзудаги асарларида ёрқин намоён бўлди.

М.Равшанов тарихий асарга ҳам, замонавий асарга ҳам бадиий талқин нуқтаи назаридан ёндашса-да, унинг ҳаққонийлигини сақлаб қолишга ҳаракат қилади. Бу ҳолни соҳибқирон Амир Темурга бағишлаб саҳналаштирилган спектаклларда кузатиш мумкин. Режиссёр "Амир Темур ва Йилдирим Боязид" спектаклида (муаллиф Қ. Абдунабиев) Соҳибқирон қиёфасини яратишда икки тарихий шахс ўртасидаги тўқнашувга ҳаётий ва фалсафий маъно юклар экан, уни икки дунёқараш тўқнашуви тарзида ҳал қилишга уринади. Ўзига хос феъл-атворли, жасур ва улуғ саркардаларнинг юзма-юз учрашувлари, фитна уюштирувчи роҳиб Иоаннинг хатти-ҳаракатлари, воқеаларни кўзгудек шарҳлаб борувчи Масхаранинг изтироблари орқали режиссёр буюк шахслар ўртасидаги зиддият-моҳиятини очишга ҳаракат қилади.

Режиссёр Масхара образига бор ҳақиқатни ошкор қилишни топширади. Актёр бу образни ҳар қандай вазиятда ҳам чигалликларга ечим топа оладиган, абжир, топқир ва ўз ҳунарининг моҳир устаси сифатида талқин этишга интилади. У воқеалар давомида ҳазил-ҳузул, гоҳо аския йўлидан фойдаланиб, Темур ва Боязид ўртасидаги зиддиятнинг асл моҳиятини очиб беради.

М.Равшановнинг бундай изланишларини "Шоҳ ва шоир" спектаклида ҳам кузатиш мумкин. Режиссёр Амир Темурнинг Термизга келиши, пирлар хокини тавоф қилиши, шоир Ҳофиз Шерозий билан учрашуви каби ривоят орқали Соҳибқироннинг улуғ сиймосини ички кечинмалари орқали акс эттиришга интилади.

Шоҳ ва шоир орасида бўлиб ўтган суҳбат орқали Соҳибқироннинг она Ватан тупроғига, унинг одамларига бўлган кучли инсоний муносабатлари кўрсатиб берилади. Воқеалар томошабин кўз ўнгида содир бўлаётгандек тасаввур уйғотади.

Реал ҳаёт акс этувчи саҳналардаги безаклар шартли саҳна кўринишлари билан шу даражада уйғун ва ҳамоҳангки, беихтиёр ҳар иккала саҳнани ҳам томошабин бир-биридан ажратмасдан яхлит ҳолда кўриб, асл ҳолича қабул қилади.

М.Равшанов ижодидаги ўзига хосликни нафақат тарихий, балки у яратган замонавий асарларнинг барчасида тўлалигича кузатиш мумкин. Режиссёр томонидан саҳналаштирилган асарлар фақат ўзбек томошабинларини эмас, хориж томошабинларини ҳам ҳайратга солиб келмоқда. Республикамизда ўтказиб келинаётган театр фестивалларини Сурхондарё театрининг иштирокисиз тасаввур этиб бўлмайди. Фестивалларда Сурхондарё театри "Ўлдинг, азиз бўлдинг", "Ўлим ҳалқаси", "Алпомишнинг қайтиши", "Қайсар чолнинг қилиғи" каби спектакллари билан "Йилнинг энг яхши режиссёрлик иши учун", "Режиссурадаги янги талқин" каби турли номдаги мукофотларга сазовор бўлди. Бу эса М.Равшановнинг етук режиссёр сифатида шаклланганидан далолат беради.

Ярим асрлик умрини Сурхондарё театрида ўтказган Мансур Равшанов изланиш машаққатларидан қочмайдиган, ҳалол, очиққўнгил, ва талабчан инсон. У ўз театрини "Ватан ичидаги кичик ватан" деб билади. Бу масканда ўзини бахтиёр ҳис этади. Ижодкорнинг изланишлари, кўп йиллик меҳнатлари давлатимиз томонидан муносиб баҳоланди. М.Равшанов шу йил Президентимиз фармонига биноан "Меҳнат шуҳрати" орденни билан мукофотланди. Ўйлаймизки, бундай эътибор ва эҳтиром Мансур Равшанов ижодига, изланишларига қанот бағишлайди.

Фахриддин АБДУВОҲИДОВ

ИПАКЛАРИ ТИЛЛОДАН...

Халқ ҳунармандлиги турлари орасида дўппидўзликнинг алоҳида ўрни бор. Ёшларимизда миллий қадриятларга ҳурмат ва муҳаббатни кучайтириш, халқ ҳунармандлигининг санъат даражасида юксалган турларини навқирон авлодга мерос қилиб қолдириш мақсадида "Дўппи тикдим ипаклари тиллодан..." кўрик-танлови ҳамда Ўзбекистон дўппилари кўргазма-савдосини ўтказиш яхши анъанага айланган. Бадиий академиянинг марказий кўргазмалар залида навбатдаги тадбир бўлиб ўтди.

"Ҳар бир миллатнинг ўзлигини, қадриятларини акс эттирадиган рамзлар мавжуд, — деди кўргазманинг очилиш маросимида сўзга чиққан Республика Хотин-қизлар қўмитаси раиси Фарида Акбарова. — Асл қизларимизнинг ҳуснига-ҳусн, оталаримизга файз, йигитларимизга кўркамлик бағишлаб турган ўзбекона дўппиларимиз ана шундай қадриятлардан ҳисобланади".

"Баркамол авлод йили" Давлат дастури доирасида ўтказилган ушбу тадбир дастлаб вилоятларнинг туман ва шаҳарларида ташкил этилди. Уларда саралаб олинган энг яхши дўппидўзлар кўрик-танловининг республика босқичида қатнашди. "Дўппи тикишни етти ёшимдан бошлаганман, — дейди марғилонлик Замирахон Аминжонова. — Юртимизда ироқи нусхаси жуда кенг тарқалган. Ироқи хилма-хил деган маънони англатади. Каттаю кичикка кундалик бош кийим ўрнида жуда ярашади. Бодомгулли дўппининг тарихи бироз маъюсроқ. Иккинчи жаҳон урушига оталарини, акаларини, ёрларини ўн олти вагонда кузатган аёллар уларнинг соғ-омон қайтишларини тилаб, дўппининг айланасига ўн олтита бодом гулини тикқан эканлар".

Дарҳақиқат, кўргазмага қўйилган дўппилардан ҳар бир турининг ўз тарихи ва тикиш усули бор. Ҳар бир ҳудуднинг табиати ва турмуш тарзига мослаб тикилган дўппилар бир-биридан нафислиги, матоларининг табиийлиги, гўзаллиги билан ажралиб туради. Пирамида усулида терилган дўппилар тахлами Миср эҳромларини эслатади. Ҳакамлар ҳайъатининг хулосасига кўра, олий ўрин Фарғона вилояти иштирокчиси Замира Аминжонова (устоз) ва Шаҳноза Мадаминовага (шогирд) насиб этди. Биринчи ўринга Сурхондарё вилоятидан Ханифа Салимова (устоз) ва Юлдуз Умарова (шогирд), Андижон вилоятидан Моҳигул Сидиқова (устоз) ва Саида Сидиқова (шогирд) муносиб топилдилар. Кўрик-танловнинг совринли ўринларини қўлга киритган бошқа иштирокчилар Хотин-қизлар қўмитаси, Бадиий академия ва Ҳунарманд уюшмасининг махсус дипломлари ҳамда эсдалик совғалари билан тақдирландилар.

САРВАРА

«Ўзбекистон почтаси» ОАЖ Корхона ва ташкилотларга КУРЬЕРЛИК хизматини таклиф этади. тел: 233-57-47; 236-09-21 Сайт: www.pochta.uz

ТИЛГА ҲАМ МЕҲР КЕРАК

Қонунлар ҳар қанча мукаммал бўлмасин, ҳаётдаги барча ҳолатларни қамраб олиши қийин. Ҳаёт шу қадар ранг-баранг, мураккаб. Тил ҳақидаги қонунга тўлиқ риоя этилишида ўзимизга ҳам кўп нарса боғлиқ эканини гоҳо унутиб қўямиз. Ўзбекистонни ўзига Ватан деб ҳисоблайдиган ҳар бир фуқаро шу юртнинг қонунларини, асрий қадриятлари, урф-одатларини ҳурмат қилиши лозим. Демократия шундан бошланади. Бу оддий мезон Тил ҳақидаги қонунга ҳам бевосита дахлдор. Ҳаммага аён ҳақиқатни яна бир карра эсга олишга тўғри келади — тилга эътибор, тилнинг нуфузи, қадр-қиммати учун кураш фақат зиёлилар, олимлар, қалам аҳлининг эмас, ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиз. Афсуски, ушбу оддий ҳақиқатни, ҳазрат Навоийнинг «Тилга ихтиёрсиз, элга эътиборсиз» деган ҳикматини гоҳо унутиб қўямиз.

Ҳамма нарсанинг, жумладан, маънавиятнинг ҳам асоси, таянчи – она тили! Юртбошимиз «Юксак маънавият – енгилмас куч» асарида она тили миллатнинг руҳи эканлиги, эзгу фазилатлар она алласи, она тили орқали сингдирилишини бежиз таъкидламаганлар. Шундай экан, таълим ва тарбияда (Авлоний ибораси билан айтганда ё ҳаёт, ё мамот масаласи) она тилига алоҳида аҳамият берилиши лозим.

Тилнинг нуфузини ошириш, софлиги учун курашда матбуотнинг, адабиётнинг аҳамияти катта. Ҳозир китоб камроқ ўқилаётган бир замонда одамларнинг дидини бузиб, савиясини туширишга, қимматли вақтини беҳуда ўтказишга астойдил хизмат қилаётган сариқ матбуот (тижорат нашрлари) мухлислари кам эмас. Афсуски, бу нашрларни варақларкансиз, тилга эътиборсизликдан энсангиз қотади. Таҳрирталаб сўз, ибораллардан ғашланасиз. Даъво асоссиз бўлмаслиги учун айрим мисоллар келтираман: «Фаолият юритди», (гап корхона ёки алоҳида шахс ҳақида кетадими – барибир, гўё «хизмат қилди», «ишлади», «меҳнат қилди» дейиш мумкин эмасдек), «Янги йилингиз билан!» (тилимиз табиатига ёт, чўлтоқ ибора), «чиройли қарсаклар», «шоҳга мот қўйди», «душ қабул қилди», «радионинг муруvvатини буради», «салқин ичимликлар», «ёнғиндан хавфли» каби нотўғри, ноўрин қўлланган иборалар қанчалик эриш туюлмасин, ҳар қадамда учрайди.

Раҳматли Мирзакалон Исмоилий бир умр тилнинг софлиги учун курашган адиблардан эди. Уйига борганимда газета, журналлардаги ғализликларни чизиб, таҳрир қилиб ўтирганини кўрардим. Устоз спорт шарҳловчиларининг тилидаги ғализликлардан кўп куйинар, «Тўп билан Абдураимов, тўп билан Красницкий» дейиш мумкин эмас, бу русчадан сўзма-сўз таржима, ўзбекчада бундай деб бўлмайди», дея уқтирарди.

Тилга ихтиёрсиз — элга эътиборсиз

Яқинда бир спорт шарҳловчисининг шундай деганини эшитиб қолдим: «Фалончи ҳужумчи дарвозабоннинг чап бурчагини аниқ нишонга олди». Буниси ҳали ҳолва. Шарҳловчилар ҳар икки гапининг бирида «Фалончи ҳужумчи голга муаллифлик қилди», деганига нима дейсиз?

Тилга эътиборсизликни фақат газета, журналлардагина эмас, олди-қочди воқеалар баёнидан иборат, бозорбоп китоб саҳифаларида ҳам истаганча кузатиш мумкин. Таҳрирталаб жумлалар, сон-саноқсиз имло хатоларидан ҳайратланасиз.

Кўзга яққол ташланаётган нуқсонлардан яна бири – шева билан боғлиқ. Тўғри, шевалар тилимизнинг бойлиги. Аммо жамоатчилик олдида сўзга чиққан зиёли одам қабул қилинган тил меъёрларига амал қилган ҳолда, адабий тилда гапирмоғи лозим. Афсуски, энди санъаткордан тортиб кинолардаги қаҳрамонларгача бемалол шевада гапираверишИ оддий ҳол бўлиб қолди.

Юқоридаги нуқсонларни бирданига бартараф этиш мушкул, албатта. Бунинг учун аввало таълим савиясини кўтариш, айниқса, тил ва адабиёт муаллимлари ҳамда журналист кадрларнинг маданий-маънавий савияси ва мутолаа маданиятини ошириш тақозо этилади. Айни чоғда тилнинг софлиги, нуфузи, қадр-қиммати учун кураш жамоатчиликнинг, ҳар биримизнинг шарафли бурчимиз.

Чумчуқ сўйса ҳам қассоб сўйсин. Негадир тилшунос олимлар бироз сусткашлик қилмоқдалар. Яқин орада биронта тилшуноснинг тил масаласида жиддийроқ, эсда қоладиган чиқиш қилганини эслолмайман. Назаримда, публицистлар, ёзувчилар нисбатан сал фаолроқ. Таниқли публицист Аҳмаджон Мелибоевнинг «Қирқ бешинчи бекат» китобида газета тили ва таҳрир маданияти билан боғлиқ қимматли мулоҳазалар баён қилинган. "ЎзАС"нинг шу йил 29 октябр сонида таниқли ёзувчи Нодир Норматовнинг тил масаласига бағишланган «Буюк хазина мўъжизалари» деган салмоқли, мазмундор мақоласини ўқиб, хурсанд бўлдим. Ёзувчи қамровни кенг олган. Муаммони синчиклаб ўрганган. Айниқса, мақоладаги «табиий-илмий, гуманитар таълим, техника ва технология, иқтисодиёт ва бошқарув, маданият ва санъат, ҳуқуқшунослик, педагогика, тиббиёт ва фармацевтика, ҳарбий таълим, қонунчилик бўйича намунали, жонли, тўғри талаффузда ёзилган маърузалар»ни махсус диск сифатида чиқариш, «эфир орқали ширинсухан сўз усталарининг нафис мажлисларини, маърузаларини бериб бориш», «таржимон дискларни яратиш», «болалар учун шеър, ҳикоя, эртакларни чиройли ўқиб берадиган ёки ёддан айтадиган ўқитувчилар алоҳида рағбатлантирилиши, тажрибаси оммалаштирилиши», «она тилимиз мақомини янада кўтариш учун зарурий тадбирлар кўриш» ҳақидаги таклиф-мулоҳазалари бағоят долзарб, диққатга сазовордир. Куйинчаклик билан айтилган ушбу фикрлар эътибор топиши шубҳасиз.

Шодмон ОТАБЕК

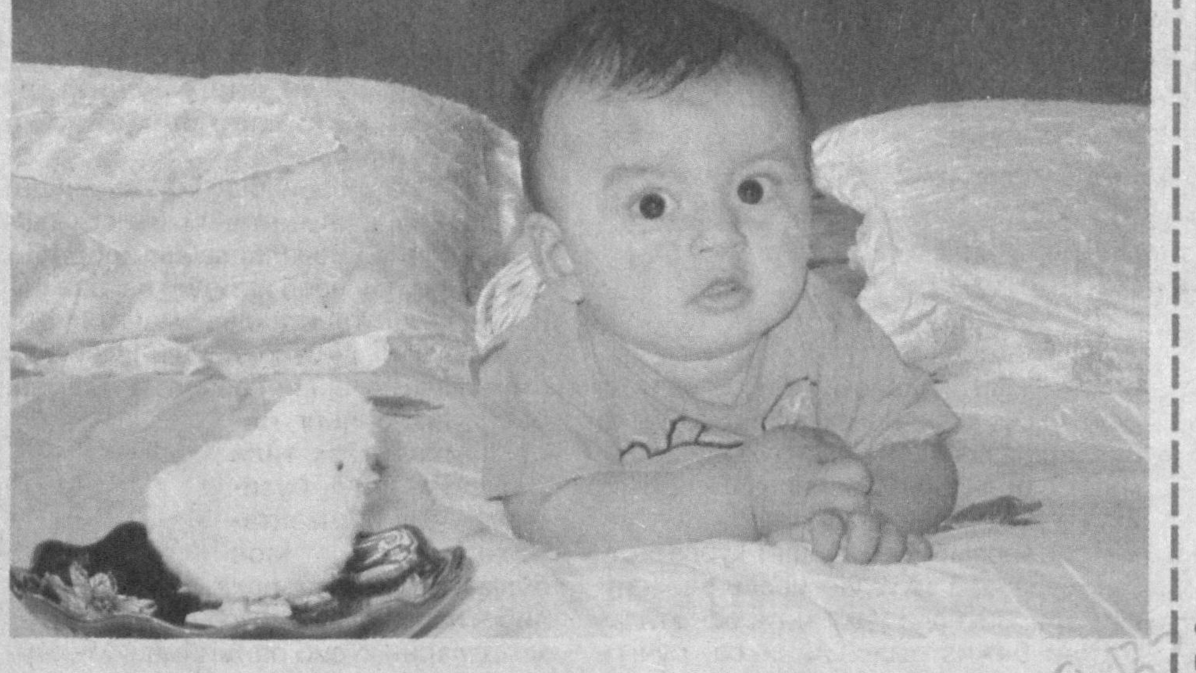

ҒАЛАТИ БОЛА

СЕҲРЛИ КАЛОМ

Бир юз бешга кирди ёлғиз
Ойша момо кузакда.
Хасталаниб анча фурсат
Ётиб қолди тўшакда.
Хабарини олиб турди
Қўни-қўшни бетўхтов.
Шунданмикин момомизнинг
Кўнгли тўлиб кетди-ёв.
— Сиздан ўзга ҳеч кимим йўқ,
Мендан рози бўлинглар
Кетар бўлсам, номим тутиб,
Дуо қилиб туринглар.
Носир тоға кўп ҳазилкаш,
Гапга ёмон чечанда.
— Момо, — деди, — қўшничилик,
Шунда бўлар эканда...
Нега энди кетаркансиз
Ғалати-я сўзингиз.
Шундай яхши қўшниларни
Қиядими кўзингиз?
Шу бир калом сеҳрмикин
Момо дили чоғ бўлиб.
Соғайиб ҳам кетди. Яшар
Мамнун, кўнгли тоғ бўлиб.

СУҲБАТ

— Тушунмадим, бобожон,
Бу ғалати болага.
Онамнинг аллалари
Ўхшар эмиш нолага.
Ўзгача нигоҳлари,
Менгзамайди бировга.
Отамнинг оқ сочларин
Қиёслайди қировга.
Саҳар уйғониб баъзан
Ўйчан кезар далани.
Тушунмайман, бобожон,
Бу ғалати болани...
— Тушундим, ҳайратингни
Ичларингга ютавер.
Бу боладан шеър деган
Мўъжизани кутавер.

Ўзим ўқийман

БОЛАЛАР ШОИРИ

Ўзгаларнинг дарди ҳам
Юрагини тиғлайди.
Сал нарсага қувонар,
Салгинага йиғлайди.
Гувоҳ бўлдим неча бор,
Қолмай деб уволига.
Йўл берганин оҳиста
Сўқмоқда чумолига
— Йўғ-э, — деса ишонмай,
Ким мен ёзган гапларга.
Разм солсин яхшилаб
Абдураҳмон Акбарга.

Содиқжон ИНОЯТОВ

Урганч.

Соғлигинг — бойлигинг

СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИ
тартиб-интизомни хуш кўради

Яқинда Италияда бўлиб ўтган Европа биогеронтологлари конгрессида олимлар инсон умрини узайтиришнинг учта муҳим омилини эътироф этдилар:

- таомлар калориясини 20-30 фоизга камайтириш инсон умрини йигирма фоизга узайтиради;

- антиоксидантлар умрни ўн-ўн беш фоизга узайтиради;

- пептидлар (генларни уйғотувчи оқсиллар) умрни узайтирувчи учинчи омил ҳисобланади.

Энг муҳими эса — тартиб. Эрта ётиб, эрта турган одам умуман хаста бўлмайди, деган нақл бежиз тўқилмаган. Қуёш бутун тирикликни ягона биоритм билан бошқаради. Кундузи ишлаб, тунда ухлашнинг аҳамияти беқиёс. Уйқуга ярим тунда эмас, ундан анча аввал ётган маъқул. Кечаси соат 12 дан то учга қадар организм ҳаёт учун энг зарур бўлган мелатонин гормонини ишлаб чиқаради. Агар одам шу муддатда ухламаётган бўлса, ўша гормон синтезлашмайди, оқибатда эндокрин тизими (ички секреция безлари) нинг иши бузилади.

Идеал даражада олиб қараганда, инсоннинг бутун ҳаёт тарзи худди болалар боғчасидагидек қатъий бўлиши керак: овқатланиш, ухлаш, сайр қилиш.

— Яқинда эса биз умрзоқлик билан боғлиқ яна бир омилни топдик, — дейди геронтолог профессор В.Хавинсон. — Маълум бўлишича, нонушта, тушлик ва кечки овқат вақтлари ҳар куни бир вақтга тўғри келиши ва бу тартибга қатъий амал қилиш умрни узайтиришда ва узоқ вақт соғлом яшашда ниҳоятда муҳим аҳамият касб этар экан.

Оёқ оғримаслиги нимага боғлиқ?

- Бунинг учун оёқ мускулларини чиниқтириш зарур. Ҳар куни муттасил 40-60 дақиқа пиёда юришга одатланиш оёқ мускулларини чиниқтиришнинг энг яхши йўли. Шунда мускуллар яхши озиқланади, кислородга тўйинади ва ҳаракатга уйғун бўлади.

- Ўриндиққа ўзингизни тап этиб ташламанг, оҳиста ўтиринг, акс ҳолда умуртқанинг шу жойидаги асаб толаларида оғриқ ҳосил бўлади ва у оғриқни оёққа бериши мумкин. Камарни қаттиқ боғлаш ва тор шим кийиш ҳам шундай оғриққа сабаб бўлиши мумкин.

- Шимлар чўнтагида қаттиқ ва оғир буюм олиб юрманг. Улар сондаги тери асаб толаларини хасталантириши мумкин. Бу эса ҳаракатланишга монеълик қилади.

- Оёғингизга қулай пойафзал кийинг, пошнаси у қадар баланд бўлмасин. Пошнаси баланд пойафзалларни фақат тўй ва базмларда кийинг.

- Кунига мунтазам равишда аёллар 9700 қадам, эркаклар эса 10.000 қадам пиёда юришга одатланиши қон босими хасталиги, семириб кетиш ва асабий зўриқишлар (стресслар)га чалинишдан асрайди.

- Шарбатлар тайёрланган пайтидаёқ, яъни мева ва сабзавотлардан сиқиб олинган заҳоти ичилса, фойдали дармондорилари сақланади. Бу моддалар ҳаво ва фаол ферментлар таъсирида саноқли дақиқалар ичида парчаланиб кетади. Сабзи, лавлаги ва селдер шарбатини тайёрланганидан сўнг 10-20 дақиқа ичида ичиш зарур. Цитрусли мевалар шарбатидаги дармондорилар эса, бир-икки соатгача фойдали хусусиятини йўқоайди.

ҒАРОЙИБ ИҚТИДОР СОҲИБИ

Йўқолганни топади, об-ҳаво ва воқеаларни олдиндан айтади, беморни даволайди.

Руҳият иқлимлари

Рашит Минапов иш жараёнида бош мия чаноғидан оғир жароҳат олиб, тўққиз соат кома (беҳушлик) ҳолатига тушди. Ўлган, деб ўйлаган қариндош-уруғлари уни тобутда қишлоқ масжидига олиб келганда кўз кўриб, қулоқ эшитмаган воқеа юз беради: оғир беҳушликдан сўнг кўз очган "марҳум" устига ёпилган нарсаларни очиб ташлаганда йиғилганлар қўрқувга тушиб қоча бошлайди.

Юз берган воқеадан сўнг Рашит Галяутдинович ўлимдан қўрқмайдиган, шариатнинг барча русумларини тўкис адо этадиган, айни чоғда, бошқаларга ғамхўр ва бошига бирор ташвиш тушганларга эътиборлироқ бўлиб қолди.

Қодир табиат, худди онаси ва бувисида бўлгани каби, унга ҳам ноёб қобилият ато этди. Унинг кафтлари инсоннинг аъзои баданини ойнада акс этганидек бемалол "кўра оладиган" бўлди. Оддий инсон кўзи кўра олмайдиган нарсалар унинг тасаввурида худди экрандагидек намоён бўлади. Кафтларидан таралаётган ҳарорат ҳар қандай бош оғриғи, бўғимлардаги оғриқлар, ҳатто эски хасталикларни ҳам тузатади.

Қозон шаҳри атрофидаги қишлоқ аҳли бундай мўъжизаларга ўрганиб қолишди. Ундан ёрдам сўраб келувчилар кўпайди. Бир куни қўшни жувон эрининг кетиб қолишидан хавфсираб кўз ёш қилиб келди. Сабаби бўйида бўлмаётган экан. "Тезда эрингни бошлаб кел", деди Рашит тоға. Йигит келгач, у кафтини яқинлаштириб "текширди": мотоциклда бораётганда мудраб кетиб қалтис йиқилган йигит жароҳат олгани боис эрлик уруғи ўтадиган йўл букилиб қолган экан. Оддий жарроҳлик амали билан қўшни йигит тузалиб кетди. Хотини бир йил ўтмай ўғил туғиб берди. Икки йилдан сўнг улар тағин фарзанд кўришди. Рашит тоғанинг мўъжизакор кафтлари ҳар қандай ноқисликни бемалол "кўра олади".

Яна бир қизиқ ҳолат: Рашит тоға муҳтожларга беминнат ёрдам беради. Эвазига ҳақ олмайди. Одамларга буни тушунтириш қийин кечаяпти. Қистаб қўйишмаса, беш-ўн рублдан ортиғини олмайди.

— Одамларнинг қўлини қайтармайин, деб берганини олиб ҳам кўрдим. Бироқ касал бўлавергач, бундан воз кечдим, — дея иқрор бўлди у. — Демак, илоҳий кучлар ато этган қобилиятни пул ишлаш воситасига айлантирмаслигим керак экан.

Туман шифохонаси урологи шундай воқеани эслайди: бемор буйрагидаги тошларни УЗИдан бошқа барча аломатлар кўрсатиб турибди. Ултратовуш таҳлили эса бу аломатларни тасдиқламаётир. Рашит тоғадан беморни кўриб қўйишни илтимос қилдик. У сеҳрли кафти билан буйрак соҳасини силаб-сийпалаб кўргач, беморнинг елкасига учта тошнинг расмини миллиметрига қадар аниқ чизиб берди. Шу чизма билан бемор Қозон шаҳридаги тиббиёт муассасаларига жўнатилди. Энг сезгир асбоблар Рашит тоға қўйган ташхиснинг тўғрилигини тасдиқлади.

Қўшни туманда гўлахлик қилувчи бир одам йўқолиб қолади. Орадан етти ой ўтиб, унинг қариндошлари илтимос қилиб келишади. Рашид тоға уларни хурсанд қиладиган гап айтмаса-да, ўлдириб кетилган ўтёқарнинг майити қайси чуқурда ётганини тафсилотларигача аниқ айтиб беради.

Туман прокуратураси терговчилари Рашит Галяутдиновичга ёрдам сўраб тез-тез мурожаат қилиб туришади.

— Бандитлар қасосидан қўрқмайсизми? — деб сўраймиз.

— Йўқ, шунга ишонч ҳосил қилдимки, кимки менга тажовуз қилмоқчи бўлса, фақат ўзига зиён етказади. Ҳеч кимга ёмонлик тиламайман, фақат бу ҳақиқатни мени кўролмайдиганларга ҳамиша ҳам вақтида тушунтиришга улгурмайман.

Қўшниси Фансат эрталаб машинасида Қозонга йўл олаётганда Рашид тоға уни тўхтатиб қолди. "Йўлда хатар бор, фалокатга учраб ўлиб кетишинг мумкин", деди ва воқеа юз берадиган жойни аниқ қилиб айтиб берди. Эртаси куни ўша айтилган жойда бошқа ҳайдовчи ҳалокатга учрабди. Аёнки, Аллоҳ иродаси билан бўладиган ҳодисаларни олдини олишнинг иложи йўқ. Бироқ бундай кезда юз беражак фожиадан одамларни огоҳ этиш керакми ёки йўқми? Рашит тоға мана шуни билолмай изтироб чекади. У ҳамқишлоқларини йил охирида юз беражак ёнғиндан огоҳ этди. Бироқ янги йил дастурхонига йиғилганлар вақт оз қолгани боис Минапов устидан кула бошлашди. Курантлар бонгига 15 дақиқа қолганда улар чеккани ташқарига чиқдию уй бирдан ўт олди. Янги йил киргунча ўша уй бутунлай ёниб кетди.

Яқин орадаги об-ҳаво ўзгаришларини ҳам Рашит тоға аниқ сезади. "АиФ" мухбири С.Кашницкий у билан суҳбатлаша туриб, синамоқчи бўлиб ўша ҳафтанинг об-ҳавоси ҳақида сўради.

— Бугун тушдан сўнг ёмғир ёғиб, ҳаво кескин совийди, — деди Рашит тоға. — Эртага ва ундан кейинги куни ҳам ёмғир тўхтамайди, ҳаво янада совийди. Тўртинчи куни пешинга борибгина булутлар тарқайди. Бешинчи куни эса ҳаво яна исиб осмон чарақлаб очилиб кетади.

Мухбир башоратнинг ниҳоятда тўғри ва аниқ чиққанига иқрор бўлади.

Юзлаб одамлар шифо топмаганда, ўнлаб бедарак кетганларнинг изи чиқмаганда Рашит тоғанинг ноёб иқтидорига ишончсизлик туғилиши мумкин эди, деб ёзади "АиФ" мухбири. Руҳиятдаги ўзгаришларни тадқиқ этишга кўмаклашувчи жамғарма директори, тиббиёт фанлари номзоди О.Коёкина Р. Минаповнинг ғаройиб иқтидорини қуйидагича шарҳлайди:

— Башоратчи, экстрасенс ва рентген каби "ўткир кўзли" одамлар бош мияси электроэнцефалограммаларини ёзиб олиб, тадқиқ этганда шунга амин бўляпмизки, уларда бош мия ритмларининг юқори частотаси, яъни тез ишлаши кузатилади. Асбобларнинг қайд этишича, бундай ғаройиб қобилиятли одамлар бош мияси бошқача тарзда ишлайди. Эҳтимол, уларнинг макон ва замонни ҳис қилиш тартиби бошқаларникидан тубдан фарқ қилса керак.

"АиФ"нинг 46-сонидан.

Колпаксиди Галина Васильевна номига берилган Тошкент шаҳар, Чилонзор тумани, Фарҳод кўчаси, 17а-уй, 74-хонадонга тегишли қуйидаги ҳужжатлар: — Чилонзор тумани БТИ томонидан берилган квартира плани; — 19.10.2004 йил №08-01/28756 рақамли квартирага эгалик ҳуқуқини берувчи давлат ордери йўқолгани сабабли бекор қилинади.

* * *

Мирobod маиший хизмат коллежи буфетини ижарага бериш бўйича танлов ўтказади. Мурожат учун тел: 293-43-62.

* * *

ТДТУ томонидан 2004 йил Тошмирзаев Иззат Икрамжанович номига берилган рейтинг дафтари ҳамда №0450 рақамли талабалик гувоҳномаси йўқолгани сабабли бекор қилинади.

* * *

Ҳусусий тадбиркор Парманбеков Кудрат Рашитбекович номига Чилонзор туман департаменти томонидан савдо-сотиқ ҳуқуқини берувчи ББ 017326 рақамли лицензия, Сергели туман хокимлигидан берилган №0604969 рақамли патент ва думалоқ муҳр йўқолгани сабабли бекор қилинади.

* * *

Филиал Сагбан ОАИКБ "Ипак Йўли" сообщает о признании недействительными сберегательных книжек под номерами: 009345; 009346; 009369; 009370; 009374; 009375; 009377; 009395; 009398; 009400; 009413; 009446; 009475; 009544; 009148; 009195; 009199; 009687; 009688; 009852; 009853.

При возникновени вопросов просим Вас обращаться по адресу: г.Ташкент, С.Рахимовский район, ул.Сагбан, 1, телефон 140-38-88.

* * *

Росстальная Лариса Михайловна номига №07-02/2086 рақам билан 20.01.1993 йили уйга эгалик ҳуқуқини берувчи давлат ордери йўқолгани сабабли бекор қилинади.

* * *

Тошкент молия институти томонидан Жумақулов Ғолибжон Ҳасанович номига 26.05.2009 йил В №423869 рақам билан берилган бакалавр диплом йўқолгани сабабли бекор қилинади.

* * *

Собир Раҳимов туман Ҳокимининг қарори билан рўйхатга олинган "JAXONGIR-JAVOXIR FAYZ" МЧЖнинг устав фонди 50.000.000 сўмдан 3.000.000 сўмга камайиши муносабати билан даъволар 729-36-06 телефон рақами орқали қабул қилинади.

* * *

Тошкент юридик коллежи томонидан Мавлянов Тимур Бакоджанович номига 10.10.1994 йил 004270 рақам билан берилган диплом йўқолгани сабабли бекор қилинади.

Ўзбекистон Бадиий ижодкорлар уюшмаси уюшма аъзоси, таниқли ҳайкалтарош Азамат Ҳотамовга ўғли

ЖЎРАБЕКнинг

бевақт вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 233-52-91 Электрон манзилимиз:
Котибият — 233-49-93 info@uzas.uz
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 236-56-50 Санъат бўлими: 236-56-48
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 236-58-55 Назм ва наср бўлими: 236-58-55

Бош муҳаррир Саъдулла ҲАКИМ

Таҳририятга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди.
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Масъул котиб – Асрор СУЛАЙМОНОВ
Навбатчи муҳаррир – Рустам МУСУРМОНОВ
Саҳифаловчи – Элёр МАҲМУДОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти – 20.00. Босишга топширилди – 19.48

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0283-рақам билан рўйхатга олинган. А – 4184. Буюртма Г – 1148. Ҳажми – 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи – 222. Ташкилотлар учун – 223. 1 2 3 4 5

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН